

ความรัก ความเดียวดาย และการย้ายถิ่นของหนุ่มสาวชนบทใน
กรุงเทพฯ ในยุคความรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจ ทศวรรษ 2520-2530¹
พลอยศิริ คำโสภา และ ตุลย์ อิศรางกูร ณ อยุธยา*

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ประเทศไทย

The Migrants' Affairs: Love, Longing, and Loneliness in
Bangkok's Economic Miracle, the 1980s-1990s

*Ploysiri Kamsopa and Tul Israngura Na Ayudhya**

Faculty of Arts, Chulalongkorn University, Thailand

Article Info

Research Article

Article History:

Received 9 March 2025

Revised 25 April 2025

Accepted 6 May 2025

คำสำคัญ

ประวัติศาสตร์อารมณ์

การย้ายถิ่น

ความเป็นเมือง

* Corresponding author

E-mail address:

tul.i@chula.ac.th

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาการแสวงหาความรักและการจัดการอารมณ์ของ
หนุ่มสาวชนบทที่อพยพเข้าสู่กรุงเทพมหานคร ระหว่างทศวรรษ 2520 ถึง
ทศวรรษ 2530 ผ่านการวิเคราะห์เรื่องเล่าประสบการณ์ความรักใน
นิตยสาร คู่สร้างคู่สม ซึ่งเป็นพื้นที่สะท้อนแนวคิดเกี่ยวกับความรัก
ความสัมพันธ์ และเพศศึกษาของกลุ่มผู้อ่านหลักซึ่งเป็นชายหญิงชนบท
บทความนี้มุ่งศึกษาการใช้คำและภาษาแสดงอารมณ์ในเรื่องเล่า
ประสบการณ์ความรักที่ประกอบขึ้นเป็นชุมชนทางอารมณ์ของหนุ่มสาว
ชนบทในมหานคร บทความนี้เสนอว่าการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและ
สังคมของกรุงเทพฯ ในทศวรรษดังกล่าวมีผลต่อการสร้างความหมายใหม่
ให้แก่นิทัศน์ความรักของหนุ่มสาวเหล่านี้ หนุ่มสาวจากภูมิภาคต่าง ๆ
เดินทางเข้าสู่กรุงเทพฯ พร้อมด้วยความหวัง แต่กลับต้องเผชิญกับ
ความโดดเดี่ยวและอ้างว้าง ในขณะที่ความรักและความใกล้ชิดเป็น
เครื่องมือสำคัญในการปลอบประโลมจิตใจให้รอดพ้นจากความอ้างว้าง
ความเป็นมหานครจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการให้ความหมายและ
คุณค่าแก่ความรักในชุมชนทางอารมณ์ของหนุ่มสาวชนบทในกรุงเทพฯ
ในช่วงเวลาดังกล่าว

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต (ประวัติศาสตร์) คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
เรื่อง “ความรักก่อนสมรสและการจัดการอารมณ์ในนิตยสาร คู่สร้างคู่สม ทศวรรษ 2520 ถึงทศวรรษ 2530”

Keywords:

history of emotions,
migration,
urban history

Abstract

This article examines the pursuit of love and emotional management among provincial women and men who migrated to Bangkok between the 1970s and 1980s by looking at the narratives of love experiences published in *Khu Sang Khu Som* magazine. This publication offered a window into concepts of love, affective relationships, and sexuality of its audience who mainly came from provincial backgrounds. This article studies the use of emotion words in personal accounts of romantic experiences, and explores the emotions, attitudes, and cultural norms towards love that shaped the migrants' emotional community. This article argues that the socio-economic transformations of Bangkok during this period re-configured the migrants' concept of love. While these migrants arrived in the city with hopes and aspirations, they often faced loneliness and isolation. Love thus emerged as a crucial mechanism for emotional management and coping with the wretched urban life. The popular narratives of loneliness, longing and romantic fantasies of finding true love in printed media suggested that these migrants perceived urban isolation as a form of emotional distress. For them, love and intimacy formed an essential tool for consolation and emotional survival. The metropolis played a pivotal role in constructing the new meaning of love in this emotional community inhabited by provincial men and women in the age of the economic miracle.

1. บทนำ

ในเดือนธันวาคม พ.ศ. 2524 ‘รักเร่’ หญิงสาวจากจังหวัดพระนครศรีอยุธยาที่เข้ามาทำงานเป็นพนักงานธุรการประจำบริษัทหมู่บ้านจัดสรรแห่งหนึ่งในกรุงเทพมหานคร เขียนจดหมายมายังนิตยสาร *คู่สร้างคู่สม* เล่าเรื่องราวความรักระหว่างเธอกับสามีที่เพิ่งตกลงแต่งงานกันเมื่อปีกลาย ‘รักเร่’ เริ่มต้นด้วยการกล่าวถึงสภาพชีวิตที่ต้องดิ้นรนของเธอ ทั้งหางานทำและศึกษาต่อในระดับปริญญาตรี ณ มหาวิทยาลัยรามคำแหง เธอปรารถนาว่า “แรก ๆ ดิฉันก็มีความสุขดี แต่ดิฉันเหงา” เมื่อเธอเดินทางไปงานเลี้ยงรุ่นที่บ้านเกิด และได้พบกับชายหนุ่มอาชีพรับราชการครู เธอสารภาพกับตำรวจ พุฒตาล บรรณาธิการนิตยสารว่า “คุณตำรวจทราบมั๊ยคะ ดิฉัน อยากเป็นแฟนกับเขาทันที ทั้งที่ตลอดเวลาดิฉันไม่เคยสนใจผู้ชายเลย” เมื่องานส่งสรรค์เสร็จสิ้นลง เธอรู้สึกกระวนกระวายใจมากเสียจนกระทั่ง “ขี้นอนกินนอนไม่หลับ” เมื่อกลับถึงกรุงเทพฯ เธอเป็นฝ่ายเขียนจดหมายไปหาเขาก่อน เขาตอบจดหมายกลับมาและลงท้ายด้วยคำว่า “รักและคิดถึง” ซึ่งทำให้เธอ “ยิ่งคลั่งใหญ่” ทั้งสองมีโอกาสนัดพบกันที่กรุงเทพฯ และใช้จดหมายเป็นสื่อรักระหว่างกันอย่างสม่ำเสมอ ทั้งคู่ตกลงใจจดทะเบียนสมรสในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2523² รักเร่และสามีของเธอไม่ใช่กรณีพิเศษแต่อย่างใด เราสามารถพบเรื่องราวคล้ายคลึงกันนี้ได้ใน *คู่สร้างคู่สม* อีกเป็นจำนวนมาก เรื่องราวความรักของ ‘รักเร่’ กับสามีอาจชวนให้ผู้อ่านเกิดคำถามได้ว่า เหตุใดหญิงสาวผู้หนึ่งจึงเกิดอาการคลั่งรักได้ตั้งแต่แรกพบทั้ง ๆ ที่ไม่เคยรู้จักหน้าคำตากันมาก่อนเลย หรือความทุกข์ระทมจากความเหงาในมหานครจะมีพลังมากพอที่ทำให้หนุ่มสาวต่างถิ่นเหล่านี้โหยหาความรักจากเพศตรงข้ามเพื่อเยียวยาจิตใจของตนเอง ความสัมพันธ์ระหว่างความเดียวดายและการโหยหาความรักกับชีวิตของหนุ่มสาวชนบทในกรุงเทพฯ ทศวรรษ 2520 ถึงทศวรรษ 2530 คือประเด็นศึกษาของบทความนี้

การขยายตัวของเมืองกรุงเทพฯ และระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมอุตสาหกรรมในทศวรรษ 2520 ถึงทศวรรษ 2530 ส่งผลอย่างใหญ่หลวงต่อชีวิต สภาพความเป็นอยู่ และอารมณ์ของผู้ที่ย้ายถิ่นเข้ามาอาศัยอยู่ในมหานครแห่งนี้ นับตั้งแต่การประกาศใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 3 (2515-2519) ที่มุ่งส่งเสริมอุตสาหกรรมเพื่อการส่งออกเป็นต้นมา กรุงเทพฯ กลายเป็นศูนย์กลางของภาคอุตสาหกรรม การค้าและการบริการ การลงทุนจำนวนมากมหาศาลในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ ความต้องการแรงงานในภาคอุตสาหกรรมทำให้หนุ่มสาวจากพื้นที่ชนบทอพยพเข้าสู่กรุงเทพฯ เพื่อแสวงหาโอกาสในการทำงาน สำนักงานสถิติแห่งชาติประมาณการว่าระหว่าง พ.ศ. 2518-2523 มีประชากรจากชนบทเข้ามาเป็นผู้ใช้แรงงานในกรุงเทพฯ กว่าสี่แสนคน ในทศวรรษ 2530 แรงงานอพยพสู่กรุงเทพฯ เริ่มมีแนวโน้มการย้ายถิ่นฐานอย่างถาวรมากขึ้น จากจำนวนแรงงานอพยพทั้งหมดนี้

² รักเร่, “เรื่องจริงจากจดหมาย: เมื่อผู้หญิงจีบผู้ชาย,” *คู่สร้างคู่สม* 2, ฉ. 24 (ธันวาคม 2524): 9-10.

สี่ในห้าเดินทางมาจากเขตชนบทและครึ่งหนึ่งเป็นผู้หญิงซึ่งประกอบขึ้นเป็นแรงงานส่วนใหญ่ในสาขาหัตถอุตสาหกรรมกว่าห้าล้านคน แรงงานหญิงส่วนใหญ่อพยพออกมาจากภาคเกษตรกรรมและเป็นคนวัยหนุ่มสาว หลายคนผ่านการอบรมทักษะฝีมือการตัดเย็บมาบ้างและเข้ามาทำงานในระบบโรงงานของอุตสาหกรรมสิ่งทอ นอกจากนี้ ยังมีการจ้างงานอย่างกว้างขวางในอุตสาหกรรมเจียรไนอัญมณี อุตสาหกรรมอาหาร รวมถึงอุตสาหกรรมส่งออกอื่น ๆ เช่น รองเท้า ของเล่นเด็ก เป็นต้น ถึงแม้ว่าแรงงานอพยพในภาคอุตสาหกรรมจะมีสภาพแรงงาน กระนั้นอำนาจการต่อรองกับนายจ้างก็ยังอยู่ในระดับที่ต่ำกว่ามาก แรงงานต้องเผชิญกับการเอารัดเอาเปรียบนานัปการ ไม่ว่าจะเป็นการไม่ใส่ใจกับอัตราค่าจ้างขั้นต่ำ การจ้างงานด้วยสัญญาระยะสั้นหรือจ้างแบบชั่วคราว ในปลายทศวรรษ 2530 รัฐบาลพยายามลดความตึงตัวของตลาดแรงงานโดยเพิ่มอุปทานด้วยการอนุญาตให้แรงงานต่างชาติเข้ามาทำงานได้ง่ายขึ้น นโยบายดังกล่าวยิ่งส่งผลกระทบต่ออัตราค่าจ้างที่ลดลงของแรงงานไทยในเขตเมืองอันมีผลทำให้คุณภาพชีวิตของแรงงานเหล่านี้ตกต่ำลงอย่างมาก³

ปรีตตา เกลิมเผ่า กอนันตกุล และมาร์ค แอสคิว ตั้งข้อสังเกตว่าความเป็นมหานครและเมืองโตเดี่ยว (primate city) ของกรุงเทพฯ ทำให้วิถีชีวิตของผู้ใช้แรงงานหนุ่มสาวชนบทเปลี่ยนแปลงไป กลายเป็นชีวิตคนเมืองที่เต็มไปด้วยการเดินทางและไม่ผูกพันกับพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งหรือกลุ่มคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งอย่างลึกซึ้ง⁴ แล ดิลกวิทย์รัตน์ ให้สัมภาษณ์ในรายการโทรทัศน์ 'เหตุบ้านการเมือง' ทางสถานีโทรทัศน์ไทยทีวีสีช่อง 3 เมื่อ พ.ศ. 2536 ต่อประเด็นเดียวกันนี้ว่า “คนเข้ามามาก แต่มีที่จำกัด คนจึงดิ้นรนกันมาก ... ความรู้จักมักคุ้น ความเป็นญาติ ถูกทำลายกันหมด ในชนบทขโมยไม่มี เพราะรู้จักกันหมด แต่ในเมืองผู้คนมาจากทุกสารทิศ ยิ่งในหมู่บ้านจัดสรร ไม่รู้จักกันเลย ความโยกโยมนี่ขาดสะบั้น นี่เป็นประสบการณ์ใหม่ ไม่มีใครช่วยเหลือใครและไม่รู้จักใครที่จะช่วยเหลือกันได้ ... ความช่วยเหลือกันในฐานะสมาชิกทางสังคมจึงหมดไป ... คนพวกนี้ที่หลุดเข้ามาในเมือง กลายเป็นคนไม่มีความหมาย กลายเป็นคนที่แตกกระสานซ่านเซ็น หากรากไม่เจอ”⁵ ความอ้างว้างและเดียวดายของหนุ่มสาวชนบทที่เข้ามาเผชิญโชคในเมืองหลวงของประเทศไทยดูประหนึ่งจะเป็นปรากฏการณ์ทางอารมณ์ที่ยากจะปฏิเสธได้

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา นักประวัติศาสตร์ไทยเริ่มหันมาสนใจความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมกับอารมณ์และความรู้สึกของผู้คนในอดีตมากขึ้น

³ คริส เบเกอร์ และ ผาสุก พงษ์ไพจิตร, *เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ* (เชียงใหม่: สำนักพิมพ์ซิลด์เวอร์ม, 2566), 257-264; วอลเดน เบลโล, เชียร์ คันทิงแฮม, และ ลี เค็ง ปอห์, *ไคกนาฏกรรมสยาม : การพัฒนาและการแตกสลายของสังคมไทยสมัยใหม่*, แปลโดย สุรเดช ธงศิลา, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกลดคิมทอง, 2545), 114-122.

⁴ Paritta Chalermpong Koanantakool and Marc Askew, *Urban Life and Urban People in Transition* (Bangkok: TDRI, 1993); Anuchat Pongsomlee and Helen Ross, *Impacts of Modernization and Urbanization in Bangkok: An Integrative Ecological and Biosocial Study* (Australia: Centre for Resource and Environmental Studies Australian National University, 1992).

⁵ จักรภพ เพ็ญแข, ดำเนินรายการ, *เหตุบ้านการเมือง: เรื่องแรงงานอพยพ* (สถานีโทรทัศน์สีช่อง 3, 2536), วิดีทัศน์.

สายชล สัตยานุรักษ์ พยายามใช้แนวคิดระบอบอารมณ์ (emotional regime) ของวิลเลียม เรดดี (William M. Reddy) ศึกษา “ความทุกข์ทนทางอารมณ์ความรู้สึก” ของผู้หญิงชนชั้นกลางไทย⁶ สายชลเสนอว่าในช่วงทศวรรษ 2530 และ 2540 ค่านิยมและมโนทัศน์ความเป็นกุลสตรีไทยเริ่มผ่นคลายลง ผู้หญิงชนชั้นกลางมี “อารมณ์ความรู้สึกใหม่” หนึ่งในบรรดาอารมณ์ความรู้สึกใหม่คือความรักและกามารมณ์ กล่าวคือ “ผู้หญิงกล้าที่จะเปิดเผยความรู้สึกและแสดงความรักต่อผู้ชาย หากผิดหวังในความรักก็พร้อมจะเรียนรู้และเริ่มต้นความรักครั้งใหม่ได้เสมอ ... หากต้องการจะมีเพศสัมพันธ์กับชายคนใดก็สามารถแสดงออกให้เขารับรู้ทันทีโดยไม่ต้องเก็บกดซ่อนเร้น” สายชลสรุปว่า “นับเป็นอารมณ์ความรู้สึกว่าผู้หญิง[มี]สิทธิเท่าเทียมกับผู้ชายในทุกมิติของชีวิต”⁷ อารมณ์ความรู้สึกทั้งเก่าและใหม่ที่ละเล้าปะปนกันทำให้ผู้หญิงชนชั้นกลางมีความสับสนและตึงเครียดในชีวิต เพราะไม่อาจเลือกดำเนินชีวิตไปในทางหนึ่งทางใดได้ทางเดียวอีกต่อไป สายชลพิจารณาว่าภาวะเช่นนี้เป็น “ความทุกข์อันใหญ่ของมนุษย์”⁸ ถึงแม้ว่าจะไม่ชัดเจนนกว่าการตระหนักถึงประเด็นสิทธิอันเท่าเทียมระหว่างเพศจะสามารถนับเป็น “อารมณ์ความรู้สึก” ได้อย่างไร กระนั้นสายชลแสดงให้เห็นว่าในปลายทศวรรษ 2530 เป็นอย่างช้า ผู้หญิงชนชั้นกลางมีความปรารถนาที่จะมีความสุขทางกามารมณ์และมีความสัมพันธ์ที่ดีขึ้นกับคูรักรหรือสามี⁹ ภัทรรัตน์ พันธุ์ประสิทธิ์ ศึกษาผลกระทบของการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจในชนบทไทยที่ส่งผลกระทบต่อความรักและคุณสมบัติของสามีในอุดมคติที่ผู้หญิงชนบทและชนชั้นล่างต้องการ¹⁰ ภัทรรัตน์เสนอว่าเมื่อผู้หญิงชนบทมีการศึกษาสูงขึ้นและสามารถหารายได้ด้วยตนเอง พวกเธอจึงปฏิเสธลักษณะไม่พึงปรารถนาของผู้ชาย อาทิ การพนัน การดื่มสุรา ความรุนแรง และความเจ้าชู้ ซึ่งทั้งหมดย่อมส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทั้งทางจิตใจและเศรษฐกิจภายในครอบครัว ในขณะที่ผู้ชายชนบทที่มีการศึกษาสูงขึ้นและมีสถานะทางเศรษฐกิจในระดับหนึ่งก็ปรารถนาผู้หญิงที่มีคุณสมบัติของการเป็นแม่บ้าน แต่ต้องมีการศึกษาที่สูงพอจะทำให้ผู้หญิงคนนั้นสามารถคุยกับสามีตนเองรู้เรื่อง¹¹ ภัทรรัตน์สรุปว่า การเปลี่ยนแปลงในชนบทของประเทศไทยในช่วงกระแสโลกาภิวัตน์ “จึงไม่ได้เกิดขึ้นในด้านของเศรษฐกิจและสังคมเท่านั้น หากยังได้ลงรากลึกไปถึงความสัมพันธ์ระหว่างหญิงชายในชนบท” อีกด้วย¹² เราอาจนับได้ว่าทั้งสายชลและภัทรรัตน์ต่างเป็นความอดสาเหหนึ่งของนักประวัติศาสตร์ไทยที่พยายาม

⁶ สายชล สัตยานุรักษ์, “ชีวิตและครอบครัวของผู้หญิงชนชั้นกลางไทย” กับ “ความทุกข์ทนทางอารมณ์ความรู้สึก” และการก่อตัวของระบอบอารมณ์ความรู้สึกใหม่,” *มนุษยศาสตร์สาร* 22, ฉ. 3 (กันยายน-ธันวาคม 2564): 188-212.

⁷ เรื่องเดียวกัน, 196.

⁸ เรื่องเดียวกัน, 199.

⁹ เรื่องเดียวกัน, 193-196.

¹⁰ ภัทรรัตน์ พันธุ์ประสิทธิ์, “รัก” ในกระแสความเปลี่ยนแปลงของหนุ่มสาวชนบทไทยช่วงทศวรรษ 2520-2530,” *มนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ปริทัศน์* 2, ฉ. 1 (มกราคม-มิถุนายน, 2557): 47-74.

¹¹ เรื่องเดียวกัน, 65-70.

¹² เรื่องเดียวกัน, 70.

แสดงให้เห็นว่าการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมสามารถส่งผลกระทบต่อเพศสภาพ เพศวิถี อารมณ์ และแม้แต่จินตนาการความรักของผู้คนได้เช่นกัน

อย่างไรก็ตาม ความพยายามดังกล่าวอาจยังไม่เป็นผลมากนัก เนื่องด้วยปัญหาพื้นฐานเกี่ยวกับวิธีคิดและความเข้าใจของนักประวัติศาสตร์ไทยที่มีต่อความหมายของอารมณ์ ความรู้สึก และความรู้สึกนึกคิด เราอาจตั้งข้อสังเกตได้ว่าทั้งสายชลและภักตร์นั้นต่างไม่ได้ศึกษาความรักในฐานะที่เป็นอารมณ์หนึ่งของมนุษย์ หากแต่สำรวจการเปลี่ยนแปลงทัศนคติหรือความคิดที่หญิงชายมีต่อชีวิตสมรส ครอบครัว และปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน เราไม่พบการศึกษา คำแสดงอารมณ์ การให้ความหมายต่ออารมณ์ และการจัดการอารมณ์ของผู้คนในอดีตเท่าที่ควร เช่น ความเหงา การถวิลหาคนรัก ความเสนหา ความตื่นเต้น ความกังวล ความผิดหวัง ความโกรธ ความหึงหวง การอกหัก ความโศกเศร้าอันเนื่องจากการพลัดพราก ฯลฯ แม้งานทั้งสองชิ้นข้างต้นจะเต็มไปด้วยคำว่า “อารมณ์” “อารมณ์ความรู้สึก” หรือ “ความรู้สึกนึกคิด” ก็ตาม

ในทางตรงกันข้าม งานวิจัยในโลกประวัติศาสตร์ตะวันตกล้วนแสดงให้เห็นว่าการเติบโตของมหานครอันเป็นผลจากการอพยพเข้ามาของแรงงานต่างถิ่นและการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของผู้คนในพื้นที่ดังกล่าวส่งผลต่อมโนทัศน์ความรัก การหาคู่ครอง และความสัมพันธ์ในครอบครัวอย่างเด่นชัด พาเมลา เอปสไตน์ (Pamela Epstein) เสนอว่าหนุ่มสาวชนบทที่อพยพเข้ามาหางานทำในมหานครนิวยอร์กในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 ต้องประสบกับภาวะความแปลกแยกทั้งทางสังคมและอารมณ์ เนื่องจากขาดมิตรสหายและเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมในการที่จะชักนำให้เกิดการทำความรู้จักและสานสัมพันธ์ต่อกัน แรงงานชนบทเหล่านี้เกิดความรู้สึกโดดเดี่ยวและอ้างว้าง และกลายเป็นคนแปลกหน้าในเมืองใหญ่ มโนทัศน์ความรักของพวกเขาจึงสัมพันธ์กับการเยียวยาภาวะแปลกแยกทางสังคมและอารมณ์อันเป็นผลจากลักษณะเฉพาะของวิถีชีวิตในมหานครที่เน้นความสัมพันธ์แบบทฤษฎีภูมิของกลุ่มคนที่มีขนาดใหญ่ ความสัมพันธ์จึงมักห่างเหิน มีช่วงเวลาสั้น ๆ และติดต่อกันตามหน้าที่และกฎเกณฑ์ที่สังคมกำหนด มากกว่าความสัมพันธ์แบบปฐมภูมิของกลุ่มคนที่มีขนาดเล็ก ความสัมพันธ์จึงใกล้ชิด สนุกสนม และเน้นความผูกพันทางอารมณ์ระหว่างกัน¹³ ในขณะที่ไทเลอร์ แครริงตัน (Tyler Carrington) ชี้ให้เห็นว่ามหานครเป็นทั้งโอกาสและความเสี่ยงในการแสวงหาและพัฒนาความรักของแรงงานอพยพ หนุ่มสาวชนชั้นกลางระดับล่างในกรุงเบอร์ลินในช่วงเปลี่ยนศตวรรษที่ต้องการเลื่อนสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจด้วยการแต่งงานมักใช้พื้นที่สาธารณะของมหานครให้เป็นประโยชน์ เช่น การหว่านเสน่ห์ตามท้องถนนหรือบนรถราง หรือการใช้บริการบริษัทจัดหาคู่ ฯลฯ การกระทำดังกล่าวหมายถึงการเอาชีวิตและจิตใจ รวมถึงความน่าเชื่อถือทางสังคมของตนเองเข้าเป็นเดิมพัน สำหรับ

¹³ Pamela Epstein, “Advertising for Love: Matrimonial Advertisements and Public Courtship,” in *Doing Emotions History*, ed. Susan J. Matt (Chicago: University of Illinois Press, 2013), 120-139.

แคร์ริงตัน ชีวิตในมหานครได้ทำให้คนหนุ่มสาวตระหนักถึงความสำคัญใหม่ของมหานครที่มีต่อชีวิตและอารมณ์ของผู้คน ทั้งก่อให้เกิดความหวัง ความตื่นเต้น ความภาคภูมิใจ ความอ้างว้าง ความแปลกแยก และความหวาดกลัวไปพร้อมกัน¹⁴ เนียมห์ คัลเลน (Niamh Cullen) ศึกษาครอบครัว ความรัก และการสมรสในอิตาลีในช่วงทศวรรษ 1950 และ 1960 ซึ่งเป็นยุคสมัยที่เมืองทางตอนใต้กลายเป็นเขตอุตสาหกรรมขนาดใหญ่และดึงดูดแรงงานอพยพเข้ามาเป็นจำนวนมาก คัลเลนเสนอว่าด้วยวัฒนธรรมการให้ความสำคัญกับเกียรติยศและชื่อเสียงทางสังคมในหมู่ชาวอิตาเลียนทางตอนใต้ ความรักระหว่างหนุ่มสาวจึงต้องพิสูจน์ด้วยการแสดงความหึงหวงต่อกันและกัน ซึ่งในหลายกรณีนำไปสู่โศกนาฏกรรม อาชญากรรม และความรุนแรงในครอบครัว เมื่อความรัก เกียรติยศ และความหึงหวงไม่อาจแยกออกจากกันได้¹⁵ งานวิจัยทั้งสามชิ้นข้างต้นเป็นเพียงตัวอย่างอันน้อยนิดท่ามกลางความหลากหลายและความสลับซับซ้อนของการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเติบโตของมหานครกับผลกระทบทางอารมณ์ของผู้คนในอดีต ประวัติศาสตร์อารมณ์ในโลกวิชาการตะวันตกทำให้เราพอจะมองเห็นได้อย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้นถึงความสำคัญของชีวิตทางอารมณ์ของบรรดาคนหนุ่มสาวต่างถิ่นท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่พวกเขาต้องเผชิญ

บทความนี้พิจารณาปฏิสัมพันธ์ทางอารมณ์ของคนหนุ่มสาวชนบทในกรุงเทพฯ ในฐานะที่เป็นชุมชนทางอารมณ์หนึ่ง บาร์บารา โรเซ็นไวน์ (Barbara Rosenwein) อธิบายว่า

[ชุมชนทางอารมณ์] มีลักษณะที่เหมือนกันกับชุมชนทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นครอบครัว ชุมชนท้องถิ่น กลุ่มนักการเมืองในรัฐสภา สมาคมอาชีพ อาราม เหล่าบรรดาอุบาสกอุบาสิกาของวัดประจำตำบล ทว่าผู้ศึกษาชุมชนเหล่านี้ต้องพยายามให้ความสำคัญกับการทำความเข้าใจระบบ ระเบียบ และบรรทัดฐานต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับความรู้สึกมากกว่าประเด็นอื่นใด อาทิ อารมณ์ใดบ้างที่ชุมชนเหล่านี้ (รวมถึงปัจเจกบุคคลที่อาศัยอยู่ในชุมชนเหล่านี้) ให้ความหมายและประเมินว่าเป็นอารมณ์ที่มีคุณค่าหรือเป็นอันตรายต่อตนเอง ชุมชนเหล่านี้ประเมินค่าอารมณ์ต่าง ๆ ของชุมชนอื่นออกมาในลักษณะใด ธรรมชาติหรือลักษณะของความผูกพันทางอารมณ์และความรู้สึกของผู้คนที่ชุมชนนั้น ๆ ยอมรับได้เป็นเช่นไร และการแสดงออกทางอารมณ์อย่างไรบ้างที่ชุมชนคาดหวัง เสริมส่ง อดกลั้น หรือก่นประณาม¹⁶

¹⁴ Tyler Carrington, *Love at Last Sight: Dating, Intimacy, and Risk in Turn-of-the-Century Berlin* (Oxford: Oxford University Press, 2019).

¹⁵ Niamh Cullen, *Love, Honour, and Jealousy: An Intimate History of the Italian Economic Miracle* (Oxford: Oxford University Press, 2019).

¹⁶ Barbara H. Rosenwein, "Worrying about Emotions in History," *American Historical Review* 107, no. 3 (June 2002): 842.

โรเซนไวน์ให้ความสำคัญกับการศึกษาความคิด ทศนคติ และบรรทัดฐานที่ผู้คนในอดีตมีต่ออารมณ์หนึ่ง ๆ ชุมชนทางอารมณ์ไม่จำเป็นต้องหมายถึงผู้คนที่มาอยู่รวมตัวกันในพื้นที่บริเวณเดียวกันเท่านั้น หากแต่หมายถึงกลุ่มคนที่มีทัศนคติ ความคิด และการแสดงออกของอารมณ์ร่วมกัน เช่น ในสังคมยุโรปยุคกลาง ความรักหมายถึงความปิติสุขที่เกิดขึ้นเมื่อคู่รักช่วยกันขัดเกลาและยกระดับจิตใจของกันและกันให้สูงส่งขึ้น จนหลุดพ้นไปจากบาปและสิ่งสาธารณของโลกนี้ ดุจความปิติสุขที่ได้สัมผัสพระคุณของพระเจ้าฉะนั้น¹⁷ โรเซนไวน์ชี้ชวนให้นักประวัติศาสตร์ศึกษาผู้คนในอดีตผ่านมุมมองชุมชนทางอารมณ์ เพราะโรเซนไวน์มีสมมติฐานว่าระบบ ระเบียบ และบรรทัดฐานต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับความรู้สึกของชุมชนทางอารมณ์หนึ่ง ๆ สามารถเผยให้เห็นลักษณะเฉพาะของผู้คนที่เป็สมาชิกของชุมชนทางอารมณ์นั้นได้ ทั้งนี้ปัจเจกบุคคลผู้หนึ่งอาจจะอาศัยอยู่หรือมีปฏิสัมพันธ์กับชุมชนทางอารมณ์มากกว่าหนึ่งชุมชนได้เสมอ หากบรรทัดฐาน ทศนคติ และแบบแผนพฤติกรรมของชุมชนทางอารมณ์ทั้งสองชุมชน (หรือมากกว่า) นั้นไม่แตกต่างกันมากนัก ปัจเจกบุคคลที่มีวิถีชีวิตเกี่ยวพันกับชุมชนทางอารมณ์ทั้งสองย่อมไม่ประสบปัญหาทางอารมณ์แต่อย่างใด และยังคงยึดถือบรรทัดฐานของชุมชนทางอารมณ์ของตนไว้ได้¹⁸ นักประวัติศาสตร์จึงอาจค้นพบชุมชนทางอารมณ์ได้มากมายภายในสังคมและช่วงเวลาหนึ่ง ๆ ชุมชนต่าง ๆ เหล่านี้อาจหยิบบ่ม แลกเปลี่ยน เรียนรู้ หรือวิจารณ์บรรทัดฐานทางอารมณ์ระหว่างกันได้¹⁹

ในการศึกษาชุมชนทางอารมณ์ นักประวัติศาสตร์ต้องให้ความสำคัญกับการศึกษาคำแสดงอารมณ์ (emotion words) และอารมณ์อื่น ๆ ที่เกิดขึ้นเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กันไป (emotion sequences) โดยการพิจารณาคำศัพท์ที่ผู้คนใช้เรียกและบรรยายความรู้สึกตามสถานการณ์ต่าง ๆ โรเซนไวน์เชื่อว่า “เนื่องจากอารมณ์จะยังไม่อาจก่อตัวเป็นเรื่องเป็นราวขึ้นมาได้ จนกว่าเราจะระบุคำแสดงอารมณ์ออกไป ดังนั้นคำแสดงอารมณ์จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งยวด เพื่อให้ผู้คนใช้ทำความเข้าใจ สื่อสาร และรู้สึกถึงอารมณ์ของตนเอง”²⁰ มนุษย์สื่อสารอารมณ์ของตนผ่านอาการปฏิกิริยาทางกาย อาทิ หน้าแดง หน้าซีด ใจสั่น ร้องไห้ คิ้วขมวด ฯลฯ กระนั้น สำหรับโรเซนไวน์แล้ว นักประวัติศาสตร์ไม่สามารถล่วงรู้อารมณ์ของผู้คนในอดีตผ่านการเฝ้าสังเกตอาการปฏิกิริยาเหล่านี้ได้ นอกเสียจากเรียนรู้ผ่านคำแสดงอารมณ์ที่ปรากฏในเอกสารชั้นต้นเท่านั้น นอกจากนี้ โรเซนไวน์ยังเสนอให้ศึกษาอารมณ์อื่น ๆ ที่เกิดขึ้นเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์กับอารมณ์หลักที่เราต้องการศึกษาด้วย ทั้งนี้เพราะมนุษย์แทบจะไม่แสดงอารมณ์ใดอารมณ์หนึ่งออกมาโดยไม่สัมพันธ์กับอารมณ์อื่น ๆ เช่น ความโกรธอาจจะตามมาด้วยความเศร้า

¹⁷ Barbara H. Rosenwein, *Love: A History in Five Fantasies* (Cambridge: Polity Press, 2022).

¹⁸ Rosenwein, “Worrying about Emotions in History,” 842-843.

¹⁹ Barbara H. Rosenwein, *Emotional Communities in the Early Middle Ages* (Ithaca: Cornell University Press, 2006), 4.

²⁰ Ibid.

ความละเอียด และอาจจะจบลงด้วยการให้อภัยและความกรุณา หรือความเหงามาตามมาด้วยความกลัว ความหึงหวง ความคับแค้นใจ ความอับอาย และความตรอมตรม เป็นต้น²¹ คำศัพท์แสดงอารมณ์จึงเป็นหน้าต่างชั้นเลิศที่จะนำนักประวัติศาสตร์ไปสู่หัวใจของผู้คนในอดีต

บทความนี้ศึกษาการแสวงหาความรักและการจัดการอารมณ์ของหนุ่มสาวชนบทที่อพยพเข้ามาใช้ชีวิตในกรุงเทพฯ ในทศวรรษ 2520 ถึงทศวรรษ 2530 ความเป็นเมืองใหญ่มีความสัมพันธ์อย่างไรกับมโนทัศน์ความรักและความใกล้ชิด (intimacy) ของหนุ่มสาวชนบทเหล่านี้ บทความนี้วิเคราะห์คำแสดงอารมณ์ที่ปรากฏในเรื่องเล่าประสบการณ์ความรักที่หนุ่มสาวชนบทเขียนและส่งมาตีพิมพ์ใน *คู่สร้างคู่สม* ซึ่งตีพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2523 เป็นประจำทุกเดือน ก่อนที่จะปรับเปลี่ยนเป็นรายปักษ์เมื่อ พ.ศ. 2533 เมื่อแรกจำหน่าย *คู่สร้างคู่สม* มีราคาเพียง 8 บาท ขณะที่นิตยสาร *ดิฉัน* ซึ่งมีกลุ่มเป้าหมายเป็นสุภาพสตรีชนชั้นกลางในกรุงเทพฯ มีราคาสูงถึง 20 บาท ราคาจำหน่ายที่ถูกกว่าและเนื้อหาที่น่าสนใจเกี่ยวกับชีวิตคู่และการครองรักทำให้ *คู่สร้างคู่สม* ได้รับความนิยมอย่างสูง โดยเฉพาะในหมู่หนุ่มสาวชนบท ในทศวรรษ 2530 *คู่สร้างคู่สม* มียอดจำหน่ายสูงสุดถึง 250,000 ฉบับต่อรอบการตีพิมพ์ จุดเด่นของนิตยสารนี้อยู่ที่การนำเสนอประสบการณ์ความรักและความสัมพันธ์ระหว่างเพศรวมถึงเพศศึกษาอย่างตรงไปตรงมาและมีชีวิตชีวา คอลัมน์ยอดนิยม ได้แก่ ‘หนุ่มจีบสาวสาวจีบหนุ่ม’ ‘เรื่องจริงจากทางบ้าน’ ‘ผิวเมียละเหี่ยใจ’ และ ‘ดาร์งตอบจดหมาย’ *คู่สร้างคู่สม* จึงเป็นแหล่งข้อมูลที่สำคัญแหล่งหนึ่งของนักประวัติศาสตร์ที่สนใจศึกษาอารมณ์และการจัดการอารมณ์ของหนุ่มสาวชนบทในทศวรรษดังกล่าว ถึงแม้กองบรรณาธิการอาจจะได้ปรับแก้ข้อความให้เหมาะสมสำหรับการตีพิมพ์อยู่บ้างก็ตาม เรื่องเล่าประสบการณ์ความรักเหล่านี้ยังคงเผยให้เห็นผลกระทบของวิถีชีวิตในมหานครที่มีต่ออารมณ์ความรู้สึกส่วนบุคคลและวิถีทางที่หนุ่มสาวชนบทเหล่านี้ต้องเผชิญกับการจัดการอารมณ์ของตนเอง และเหนืออื่นใดยังช่วยให้เราเข้าใจว่าอะไรคือปัจจัยที่กำหนดความคิด ทัศนคติ และบรรทัดฐานความรักของหนุ่มสาวชนบทในกรุงเทพฯ ในทศวรรษ 2520 ถึงทศวรรษ 2530 ซึ่งประกอบขึ้นเป็นชุมชนทางอารมณ์หนึ่งในมหานครแห่งนี้

บทความนี้เสนอว่าการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม โดยเฉพาะการเข้าสู่ความเป็นมหานครของเมืองกรุงเทพฯ ซึ่งแตกต่างอย่างสิ้นเชิงกับวิถีชีวิต ค่านิยมทางสังคม และบรรทัดฐานทางอารมณ์ที่หนุ่มสาวอพยพเคยยึดถือเมื่อครั้งอาศัยอยู่ในชนบทบ้านเกิด ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการให้ความหมาย คุณค่า และบรรทัดฐานต่อความรัก มากไปกว่าเพียงแค่การกำหนดคุณลักษณะของคู่ครองที่ดี ดังที่งานวิจัยก่อนหน้าของนักประวัติศาสตร์ชาวไทยมักเสนอกันมา หากแต่ส่งผลกระทบต่อความคิด ทัศนคติ และการแสดงออกของความรัก

²¹ Barbara H. Rosenwein and Riccardo Cristiani, *What Is the History of Emotions?* (Cambridge: Polity Press, 2018), 41; Fay Bound Alberti, *A Biography of Loneliness: The History of an Emotion* (Oxford: Oxford University Press, 2019).

ในหลายมิติ การกลายเป็นมหานครทางเศรษฐกิจของกรุงเทพฯ ทำให้หนุ่มสาวจากส่วนภูมิภาคที่สิ้นหวังกับความแน่นคั้นในบ้านเกิดของตนกลับมามีความหวังและตื่นตากับโอกาสครั้งใหม่ในชีวิต กระนั้นการต่อสู้ดิ้นรนในมหานครได้ทำให้หนุ่มสาวตัวคนเดียวและขาดที่พึ่งจากครอบครัวซึ่งยังคงอาศัยอยู่ในชนบทต้องประสบกับความอ้างว้าง เดียวดาย และโหยหาความรักจากเพศตรงข้ามเพื่อเยียวยาความเหงาและเปล่าเปลี่ยว มหกรรมการพรณนาความเหงาและการสร้างจินตนาการเกี่ยวกับการพบรักตามสื่อสิ่งพิมพ์สาธารณะจึงเป็นผลโดยตรงจากการที่หนุ่มสาวชนบทประเมินค่าความเดียวดายของชีวิตในมหานครในฐานะที่เป็นภัยอันตรายประการหนึ่ง ความรักของชุมชนทางอารมณ์แห่งนี้จึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญจะชว่นำพาหนุ่มสาวชนบทไปสู่ความอยู่รอดทางอารมณ์ในมหานครแห่งความเดียวดายนี้ได้ในที่สุด

2. มหานครแห่งความหวังและความเดียวดาย

การอพยพย้ายถิ่นฐานของหนุ่มสาวชนบทเป็นประสบการณ์ที่สัมพันธ์กับทั้งมิติทางเศรษฐกิจและอารมณ์ นักวิชาการไทยส่วนใหญ่มีกระบวนทัศน์ของการอพยพย้ายถิ่นฐานไว้ที่ปัญหาปากท้องและความยากจนในหมู่ชาวชนบทเป็นหลัก อันเนื่องมาจากความล้มเหลวของภาครัฐในการพัฒนาชนบท ทั้งในมิติด้านการศึกษา การชลประทาน การสร้างงาน และการกระจายรายได้²² คอธบายเช่นนี้สอดคล้องกับคำบอกเล่าของแรงงานอพยพใน *คู่สร้างคู่สม* 'ล.คนอาภัพ' เล่าไว้เมื่อ พ.ศ. 2531 ว่า “หนูเป็นคนต่างจังหวัด เรียนจบแค่ ป. 4 ที่บ้านทำนา ยากจนมาก หนูจึงเข้ามาหางานทำในกรุงเทพฯ ตั้งแต่อายุ 16 ปี”²³ ในบางครั้งการตัดสินใจอพยพเข้ากรุงเทพฯ อาจมีมิติของอารมณ์เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ใน พ.ศ. 2526 ‘ลายยอง’ จากจังหวัดอุดรธานีระบุสาเหตุไว้ชัดเจนว่าเธอต้องการ “หนีความกันดารแห่งแล้งของอีสาน”²⁴ การใช้คำกริยา “หนี” ในที่นี้จะทำให้เราพอจะสามารถประเมินอารมณ์ของ ‘ลายยอง’ ได้ เธออาจจะสิ้นหวังกับสภาพดินฟ้าอากาศหรือหวาดกลัวกับภัยแล้งมากเสียจนกระทั่งตัดสินใจเดินทางมุ่งหน้าสู่เมืองหลวง ดังนั้นเราจึงไม่อาจลดทอนสาเหตุของการย้ายถิ่นให้เหลือแต่มิติของเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว หากแต่อารมณ์ก็เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งด้วยเช่นกัน

อารมณ์เป็นองค์ประกอบสำคัญในการตัดสินใจย้ายถิ่นฐานของหนุ่มสาวชนบท ไม่ว่าจะการตัดสินใจนั้นจะมาจากความปรารถนาส่วนบุคคลโดยเสรีหรือถูกบีบคั้นจากสภาวะการณ์อันไม่น่าอภิรมย์ก็ตาม นอกจากความหวาดกลัวต่อความยากจนแล้ว ความกังวลและเกรงกลัวต่อภัยอันตรายต่าง ๆ ในสังคม โดยเฉพาะความรุนแรงในครอบครัวก็เป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่ผลักดันให้หนุ่มสาวชนบทละทิ้งถิ่นฐานบ้านเกิด ใน พ.ศ. 2531 เด็กหญิงฝาแฝดผู้อาภัพคู่หนึ่งจาก

²² แก้วขวัญ ตั้งติงศ์กุล, *เศรษฐศาสตร์การย้ายถิ่น* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2563).

²³ ล. คนอาภัพ, “ผ้าเม็ยละเหี่ยวใจ,” *คู่สร้างคู่สม* 9, ฉ. 99 (มีนาคม 2531): 20.

²⁴ ลายยอง กรุงเทพฯ, “เรื่องจริงที่ผู้อ่านส่งมา,” *คู่สร้างคู่สม* 4, ฉ. 43 (กรกฎาคม 2526): 27.

จังหวัดเชียงรายเล่าว่าพวกเธอ “เคยถูกพ่อหลอกจะพาไปขายที่ซ่องครั้งหนึ่ง” และเมื่อพ่อเสียพนัน “ก็คิดจะเอาพวกหนูไปขายทำเตี๋ย” “หนูคิด ๆ แล้วอยู่บ้านไปคงไม่พ้นมือพ่อแน่ จึงหนีลงมากรุงเทพฯ หางานทำ”²⁵ คงจะมีแต่ผู้ที่มิหวัหวัเป็นหินเท่านั้นที่ไม่อาจจะเข้าใจได้ว่า เด็กหญิงทั้งสองคนนี้ต้องใช้ความกล้าหาญและเด็ดเดี่ยวสักเพียงใดขณะที่พวกเธอหลบหนีจากภัยที่ผู้เป็นพ่อบันดาลให้พวกเธอ กรุงเทพฯ จึงเป็นทั้งที่หลบภัยและมหานครแห่งความหวังไปพร้อมกัน

นับตั้งแต่ทศวรรษ 2510 เป็นต้นมา กรุงเทพฯ กลายเป็นดินแดนแห่งความหวังของหนุ่มสาวชนบทจำนวนมาก อันเป็นผลจากการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างก้าวกระโดดและการขยายตัวของตลาดแรงงานในกรุงเทพฯ และปริมณฑล โดยเฉพาะในภาคอุตสาหกรรมสิ่งทอ อาหารแปรรูป และอุปกรณ์ชิ้นส่วนอิเล็กทรอนิกส์²⁶ ‘น้อย ทำดินแดง’ หนุ่มอีสาน ย้อนระลึกความหลังสมัยวัยหนุ่มว่า “ผมออกจากบ้านมาเมื่ออายุได้ 11 ปี มารับจ้างทำงานก่อสร้างอยู่โคราช 4 ปี ... ผมเห็นว่าอาชีพการงานไม่ก้าวหน้า จึงตัดสินใจมุ่งหน้าเข้ากรุงเทพฯ มาหางานที่โรงงานแห่งหนึ่งแถวฝั่งธน”²⁷ ในขณะที่ ‘ส. กรุงเทพฯ’ ไม่ลังเลที่จะประกาศว่า “ผมก็เป็นเด็กหนุ่มที่มีความฝันแบบเด็กบ้านนอกทั่วไป คืออยากเข้ามากรุงเทพฯ และผมก็ได้เข้ามาสมัครมาทำงานอยู่โรงงานทอผ้าแถวสมุทรปราการ”²⁸ ความฝันถึงอนาคตอันสดใสเรื่องรองไม่ได้เป็นเอกสิทธิ์เฉพาะของบุรุษเพศเท่านั้น หญิงสาวแรกรุ่งอย่าง ‘สาวอีสาน กลางกรุงฯ’ ก็ตัดสินใจเดินทางเข้ากรุงเทพฯ เช่นกัน เธอเล่าแรงบันดาลใจไว้ในคอลัมน์ ‘เรื่องจริงจากผู้อ่าน’ ใน *คู่สร้างคู่สม* ฉบับเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2529 ว่า

เมื่อใคร ๆ ชมว่าสวย หนูก็สองกระຈกบ่อย ๆ และอยากเป็นเหมือนพวกคนสวยทั้งหลาย เป็นดารา เป็นนางแบบ เป็นเทพี หนูเรียนจบชั้นประถม 6 เท่านั้น ... หนูสังเกตว่าดาราทุกคน ถ้าอยู่บ้านนอก ก็ต้องเข้ากรุงจึงจะประสบความสำเร็จได้เป็นดารา ก็เลยคิดถึงตัวเอง ถ้ามีตัวมอยู่บ้านนอก คงต้องทำนาเลี้ยงควายอยู่กับพ่อ จะต้องแต่งงานกับไอ้ชั้น นักเลงทุ่งเป็นแน่ ... ถ้าได้ค่อนอย่างมันเป็นผัว ก็ต้องนั่งเลี้ยงลูกตั้งฝูง แล้วเป็นยายแก่เหมือนกับพวกพี่ ๆ ... หนูจึงตัดสินใจเข้ากรุงเทพฯ²⁹

²⁵ หนูผาแผด ป.6 สาวเชียงราย, “เรื่องจริงจากผู้อ่าน,” *คู่สร้างคู่สม* 9, ฉ. 99 (มีนาคม 2531): 33-34.

²⁶ คริส เบเกอร์ และ ผาสุก พงษ์ไพจิตร, *เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ, 257-259*; วอลเดน เบลโล, เชียร์ คันทิงแฮม, และ ลี เค็ง ปอห์, *โคกนาฏกรรมสยาม, 114-122*; Askew, *Urban Life and Urban People in Transition, 72*.

²⁷ น้อย ทำดินแดง คลองสาน กรุงเทพมหานคร, “เรื่องจริงจากผู้อ่าน,” *คู่สร้างคู่สม* 1, ฉ. 12 (ธันวาคม 2523): 55-57.

²⁸ ส. กรุงเทพฯ, “หนุ่มจีบสาว สาวจีบหนุ่ม,” *คู่สร้างคู่สม* 11, ฉ. 136 (สิงหาคม 2533): 16.

²⁹ สาวอีสาน กลางกรุง, “เรื่องจริงจากผู้อ่าน,” *คู่สร้างคู่สม* 7, ฉ. 80 (สิงหาคม 2529): 34-36.

ความยากจนดูประหนึ่งจะไม่ใช่วิถีชีวิตหลักในชีวิตชนบทของ ‘สาวอีสาน กลางกรุงฯ’ หากแต่คืออนาคตอันแสนราบเรียบเกินไปต่างหากที่รบกวนจิตใจของเธอ ความฝันอย่างเด็กสาวทั่วไปที่จะได้เข้าสู่วงการมาয়াเพื่ออนาคตอันสดใสรุ่งโรจน์เป็นแรงผลักดันสำคัญในการตัดสินใจละทิ้งท้องทุ่งและกระท่อมปลายนาในครั้งนี้ หากความฝันถึงอนาคตเป็นลักษณะเฉพาะของวัยรุ่นหนุ่มสาว เราคงไม่อาจปฏิเสธได้ว่ากรุงเทพฯ ได้ตั้งตระหนงและจับจองพื้นที่ความฝันและจินตนาการของหนุ่มสาวชนบทในทศวรรษ 2520-2530 อย่างยากที่จะมีเมืองใหญ่เมืองใดในประเทศไทยมาเบียดขับได้

ทั้งนี้ควรกล่าวด้วยว่าคนชนบทมิได้มองกรุงเทพฯ ในฐานะมหานครแห่งความหวังแต่เพียงอย่างเดียว สมพงษ์ อาซากิจ และจามะรี เชียงทอง วิเคราะห์ภาพลักษณ์เมืองกับชนบทที่ปรากฏในเพลงลูกทุ่งอีสานร่วมสมัย พบว่าคนชนบทบางกลุ่มรับรู้และมีทัศนคติเชิงลบต่อความเป็นเมืองใหญ่ของกรุงเทพฯ อาทิ เมืองที่เต็มไปด้วยผู้คนแล้งน้ำใจ และจ้องดูถูกคนชนบท ที่ร้ายไปกว่านั้น กรุงเทพฯ เต็มไปด้วยสิ่งยั่วเย้าและความหลอกลวงต่าง ๆ ที่คอยมอมเมาให้หนุ่มสาวอพยพหลุมหลงต่อแสงสีและความบันเทิงต่าง ๆ จนอาจเสียคนในที่สุด อย่างไรก็ตาม ถึงแม้จะมีความคิดทัศนคติที่ตอกย้ำการอพยพย้ายถิ่นฐานของหนุ่มสาวชนบทอยู่บ้าง แต่ความหวังที่จะได้ลืมตาอ้าปากและสร้างอนาคตใหม่ในมหานครแห่งนี้ดูจะมีพลังมากกว่า³⁰

ในความเป็นจริงแล้วมหานครแห่งความหวังและความศิวิไลซ์แห่งนี้ไม่ได้สวยงามดังสรรพสารคดีตามความฝันของบรรดาหนุ่มสาวชนบทแต่อย่างใด พวกเขาต้องเผชิญกับสภาพความเป็นอยู่ที่ยากแค้นมากมาย ไม่ว่าจะเป็นปัญหาการถูกหลอกลวงจากนายจ้าง ปัญหาการเอาเปรียบค่าแรง ปัญหาที่พักอาศัยขาดแคลน ปัญหาอาชญากรรม ฯลฯ หนังสือพิมพ์มติชน ฉบับวันที่ 30 เมษายน 2525 สะท้อนปัญหาคุณภาพชีวิตของแรงงานอพยพในเขตกรุงเทพฯ ไว้ว่า “ปัญหารายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย ข้าวของแพง ค่าแรงถูก สวัสดิการไม่ดีพอ ไม่มีความมั่นคงในการทำงาน ไม่มีหลักประกันชีวิตในอนาคต ความปลอดภัยและสิ่งแวดล้อมในการทำงานเลวมาก”³¹ ถึงแม้เราไม่อาจปฏิเสธคุณภาพชีวิตอันเลวร้ายเหล่านี้ได้ กระนั้นเราอาจพบความแตกต่างบางประการ เมื่อเราให้ความสำคัญกับอารมณ์ที่ปรากฏในน้ำเสียงของหนุ่มสาวชนบทขณะที่เล่าประสบการณ์การเผชิญโชคในเมืองหลวง ใน *คู่สร้างคู่สม* เดือนมีนาคม 2531 ‘หนูฝาแฝด ป.6 สาวเชียงราย’ เล่าว่า “นายจ้างเอาเปรียบเรามากเหลือเกิน

³⁰ สมพงษ์ อาซากิจ, “เมือง กับ ‘ชนบท’ และ ‘ความรู้สึกของคนใช้แรง’ ในเพลงลูกทุ่งอีสานร่วมสมัย: กรณีศึกษาผลงานเพลงของไมค์ ภิรมย์พร,” ใน *ร่าง แรง อารมณ์: ความรู้สึกในสังคมร่วมสมัย*, บรรณาธิการโดย วสันต์ ปัญญาแก้ว (เชียงใหม่: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2562), 41-84; จามะรี เชียงทอง, *สังคมชนบทในโลกสมัยใหม่* (เชียงใหม่: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2560), 202-212.

³¹ “ปัจจุบันและอนาคตของกรรมกรไทย,” *มติชนรายวัน*, 30 เมษายน 2525; ชัยรัตน์ สุวรรณปัญญา, “ชีวิตกรรมกรในรอบปีที่ผ่านมา,” *สยามรัฐ*, 21 พฤศจิกายน 2520. สำหรับตัวอย่างบทวิเคราะห์ปัญหาภาพชีวิตแรงงานอพยพในเขตกรุงเทพฯ ที่สะท้อนผ่านภาพยนตร์ร่วมสมัย อ่าน อภิสิทธิ์ ปานอิน, *ด้วยเธอส่วนนี้ก็คือคน: กรรมกร โสเภณี วัยรุ่น และคนขายขบในภาพยนตร์ไทย* (กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2566), 27-86.

อยู่กรุงเทพฯ 4 ปี เปลี่ยนงานหลายสิบครั้งเลยล่ะ เราไม่มีเงินเหลือเลย”³² ใน *คู่สร้างคู่สม* เดือนกรกฎาคม 2534 ‘ป. กรุงเทพฯ’ เผยให้เห็นความผิดหวังกับชีวิตในมหานครแห่งนี้ เขาเล่าว่า “ผมเป็นคนอีสาน มาเสี่ยงโชคในเมืองกรุง ก็รับจ้างแบกหามอยู่แถว ๆ สะพานขาว ทำอยู่หลายเดือนเก็บเงินไม่ได้เลย ผมเห็นว่าอนาคตไม่สดใสแน่ จึงเปลี่ยนมารับจ้างขับรถ ... พอตกค่าผมมาขออาศัยเพื่อนนอนอยู่ที่โรงไม้ ... กว้างขวางพอที่จะหลบซุกหัวนอนได้”³³ เมื่อต้องเผชิญกับสภาพสิ้นไร้ไม้ตอกและไม่มีที่ซุกหัวนอนในเมืองใหญ่ ความผิดหวังกับมหานครแห่งนี้จึงเป็นอารมณ์ที่ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้

ความอึดอัดขัดสนอันไม่คาดฝันในเมืองกรุงเทพฯ ที่แรงงานอพยพต้องเผชิญ เปลี่ยนความหวังเป็นความผิดหวังและในบางกรณีถึงขั้นสิ้นหวังเลยก็มี ใน พ.ศ. 2525 ‘อินสม’ หนุ่มเชียงราย กำนันประณามคนกรุงเทพฯ อย่างตรงไปตรงมา “กรุงเทพฯ มีแต่การเอารัดเอาเปรียบกัน ผู้คนเห็นแก่ตัว ส่วนใหญ่นับถือเงินเป็นพระเจ้า” ภาวะโดดเดี่ยวตัวคนเดียวไร้ที่พึ่งพิงทำให้ ‘อินสม’ สิ้นหวังและตัดพ้อออกมาด้วยความคับแค้นใจว่า “ผมหมดอาลัยตายอยากในชีวิตแล้ว คิดว่าทำอย่างไรจึงจะกลับบ้านเชียงรายได้ กลับไปบ้านเดิมดีกว่า ... บ้านนอกถึงจะจนอย่างไร ก็ไม่อดตาย คนบ้านนอกไม่ใจจืดใจดำพอที่จะทิ้งให้คนอดตายไปต่อหน้าได้”³⁴ ภูมิสำเนาที่แต่เดิมคือความสิ้นหวังกลับกลายเป็นความหวังอันแสนอบอุ่นของหนุ่มสาวอพยพขึ้นมาทันที หลังจากที่เผชิญกับรกรบดินในมหานคร อาจไม่มีหนุ่มสาวชนบทคนใดที่สะท้อนคิดถึง ความผิดหวังในกรุงเทพฯ ได้อย่างลุ่มลึกไปกว่า ‘เฉลิมพงษ์ พูลบุญ’ นักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหงเมื่อ พ.ศ. 2532 อีกแล้ว

ตอนที่ผมไปอยู่กรุงเทพฯ เนี่ย ... บ้านก็ต้องไปเช่าอยู่ในสลัมราคาถูก ๆ รวมกับเพื่อน ชีวิตที่ผมเห็นจำเจทุกวันในสลัมคือ ชีวิตผัวเมียทะเลาะตบตี ต่ำทอกัน เห็นเด็ก ๆ วิ่งเล่นอย่างไร้จุดหมาย ไม่ได้เรียนหนังสือ ผู้คนอยู่กันอย่างยากจน ผมก็เลยคิดปองว่า ชีวิตคนเรานี้มันต้องต่อสู้ บางคนไม่มีอนาคต ไม่เคยมีคนช่วยเหลือเขาอย่างจริงจัง ผมก็เลยคิดว่า ถ้าผมเรียนจบ ผมจะต้องทำงานให้กับสังคมให้มาก และจะไม่มาหมกอยู่ในเมืองกรุงอย่างนี้ จะกลับไปสร้างบ้านของเราที่บ้านนอกให้ดี เพื่อที่คนทางบ้านนอกจะได้ไม่ต้องอพยพเข้ามาหางานทำกรุงเทพฯ³⁵

³² หนูฝาแฝด ป.6 สาวเชียงราย, “เรื่องจริงจากผู้อ่าน,” 33-34.

³³ ป. กรุงเทพฯ, “หนุ่มจีบสาว สาวจีบหนุ่ม,” *คู่สร้างคู่สม* 12, ฉ. 157 (กรกฎาคม 2534): 20.

³⁴ อินสม, “เรื่องจริงที่ท่านผู้อ่านส่งมา,” *คู่สร้างคู่สม* 3, ฉ. 26 (กุมภาพันธ์ 2525): 33-34.

³⁵ เฉลิมพงษ์ พูลบุญ, “เจ้าสาววัย 63 เจ้าบ่าวเพียง 30,” *คู่สร้างคู่สม* 10, ฉ. 111 (มีนาคม 2532): 10-11.

ความหดหู่เศร้าหมองกับอนาคตอันมืดมนในเมืองกรุงกลายเป็นแรงผลักดันให้ ‘เฉลิมพงษ์’ ตัดสินใจผันตัวเองเป็นแรงงานคีนถิ่นเพื่อช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของพี่น้องในชนบทให้ไม่ต้องประสบชะตากรรมเดียวกันนี้อีก³⁶ ความผิดหวังกลายเป็นแรงบันดาลใจและขับเคลื่อนความกระตือรือร้นในห้วงคำนึงของหนุ่มสาวชนบทกลุ่มนี้

สภาพชีวิตและการทำงานอันน่าหดหู่ในเมืองหลวงทำให้หนุ่มสาวชนบทกลายเป็นคนแปลกหน้าผู้อ้างว้างและเดียวดายในมหานคร เกออร์ก ซิมเมล (Georg Simmel) นักสังคมวิทยาชาวเยอรมัน ในช่วงต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 ได้วิเคราะห์ปรากฏการณ์ทางอารมณ์ของแรงงานอพยพที่เข้ามาแสวงโชคในกรุงเบอร์ลินไว้ว่า ท่ามกลางมหานครที่คลาคล่ำไปด้วยผู้คนจำนวนมาก ความสัมพันธ์อันใกล้ชิดซึ่งกันและกันซึ่งเป็นสิ่งแปลกปลอม ความห่างเหินเมินชาระหว่างกันกลับกลายเป็นบรรทัดฐานทางอารมณ์ ซิมเมลกล่าวว่า “คนเราจะไม่มีวันรู้สึกอ้างว้างเดียวดายมากเท่ากับการถูกละทิ้งให้อยู่ตามลำพังในมหานครที่คลาคล่ำไปด้วยผู้คนเช่นนี้”³⁷ ถึงแม้ว่าการย้ายถิ่นเข้าสู่มหานครจะเปิดโอกาสให้หนุ่มสาวชนบทได้พบกับอิสระภาพและความทันสมัยก็ตาม ทว่าพวกเขากลับไม่สามารถธำรงความสัมพันธ์อันใกล้ชิดกับครอบครัว ญาติพี่น้อง และมิตรสหายในชนบทไว้ได้อย่างแน่นแฟ้นอีกต่อไป จนในที่สุดก็เกิดเป็นความเหงาขึ้นมาในจิตใจ จดหมายจำนวนมากจากหนุ่มสาวชนบทที่ส่งไปยังหนังสือพิมพ์หลายฉบับในกรุงเทพฯ จึงเต็มไปด้วยการบอกล่าความเหงาของตน เช่น ‘สาวบุรีรัมย์ซึ้งใจ’ ราพึงถึงความโดดเดี่ยวไว้ใน *คู่สร้างคู่สม* เดือนมีนาคม 2531 ว่า “หนูเป็นเด็กบุรีรัมย์ มาทำงานที่กรุงเทพฯ หนูไม่รู้จักใครจึงเหงามาก”³⁸ เด็กสาวจากภาคเหนือผู้ใช้นามแฝงว่า ‘เอื้องดอย แห่งลานนา’ ก็ไม่ต่างกัน เธอเล่าว่า “น้องเป็นคนลำปาง มาอยู่กรุงเทพฯ ตั้งแต่ปี 2527 มาอยู่แล้วก็เหงามากเพราะห่างพวกเพื่อน ๆ”³⁹ วาณิช จรุงกิจอนันต์ ตั้งข้อสังเกตไว้ในนิตยสาร *สตรีสาร* ในช่วงปลายทศวรรษ 2520 ว่า

ได้ยินเสียงบ่นจากคนทำหนังสือสองสามคนคล้าย ๆ กัน ทำนองว่าเดี๋ยวนี้คนเหงาทำไมถึงได้มากมายนัก จดหมายที่มีไปถึงหนังสือพิมพ์หลายฉบับเขียนโดยไม่มีจุดมุ่งหมายอะไร นอกจากบอกว่าเหงาก็เลยเขียนมา นำแปลกอยู่ตรงว่าคนที่บ่นเหงานั้น ส่วนมากเป็นคนอยู่ในเมืองใหญ่ อย่างกรุงเทพฯ ... เหนงทั้งที่มีผู้คนและสรรพสิ่งเคลื่อนไหวอยู่รอบด้าน⁴⁰

³⁶ การเปลี่ยนแปลงทางความคิดและอารมณ์ของแรงงานชนบทที่สัมพันธ์กับนโยบายแรงงานคีนถิ่นของรัฐบาลไทยในทศวรรษ 2530 ได้ใน อภิสิทธิ์ ปานอิน, *ด้วยเธอล้วนก็คือคน*, 64-71.

³⁷ Georg Simmel, “The Metropolis and Mental Life (1903),” in *The Blackwell City Reader*, ed. Gary Bridge and Sophie Watson (Oxford and Malden, MA: Wiley-Blackwell, 2002), 11-19.

³⁸ สาวบุรีรัมย์ซึ้งใจ, “หนุ่มจีบสาว สาวจีบหนุ่ม,” *คู่สร้างคู่สม* 9, ฉ. 99 (มีนาคม 2531): 70.

³⁹ เอื้องดอย แห่งลานนา, “หนุ่มจีบสาว สาวจีบหนุ่ม,” *คู่สร้างคู่สม* 8, ฉ. 93 (กันยายน 2530): 21.

⁴⁰ วาณิช จรุงกิจอนันต์, *วรรณคดีชายหนุ่ม* (กรุงเทพฯ: บุรพาสาน, 2528), 27.

วาทษัตยัตงขอสงเกดอึกว่า “คนทีเหงส่วนใหญ่เป็นผู่หึงซึ่งอ่ยไม่มกนัค ความจรงอจจะมีผู่ชยอ่ยไม่น้ย แต่ผู่ชยเขไม่นยมการเขียนจดหมยถึงหน้งสือพิมพ์ ... เป็นทงออกกัเหง”⁴¹ ก่อนทีจะสรุปรว่าความเหงเป็น “โรคประจ้สมย” ของเมืองใหญ่อ่ยงกรงเทพฯ ช่วทศวรรษ 2520⁴² วาณชกล่วถูคต้งเก่ยวกับปรกฏการณ้ความเหงของผู่คนในเมืองใหญ่อ่ยงไรคตาม ความเหงไม่ได้จ้กต้งอยู่แต่เฉพาะกับหึงสวแรกร่นด้งที่วณชต้งขอสงเกดเท่านั้ ชายหนุ่มบงคนก็อจพรงัพรงุความเหงของตนอกมได้ไม่แตกต้งกัน จดหมยจาก ‘คนไกลบ้าน’ ซ่งเป็นรงรงนก่อสร้ง ณ ประเทศซาอุดีอาระเบีย ใน *คู่สร้งคู่สม* เดือนมิถุนายน 2526 อจมีวรรณศิลป์ทีไฟเระรวบทกวี ผิดแผกไปจากจดหมยจากทงบ้านฉบับอื่่น ๆ กระนั้นความร้สึกก็ไม่ได้แตกต้งกันม้แต่น้ย

ดึกสงตรัตติกาลคีนึ่ ทีท้งฟ้ชาอู้ดก็ไม่อะไรหรงครับ นอกจากความเจียบเหงกับควมหนาวเย็น และเสียงฝนตคด้งป็อกแปกข้งนอหงพัก ถนหนทงเกือบจะว้งเปล้า นาน ๆ จะมีรถผ่านแล่นไปมชคคันแสงไฟอ้นขาววลบนเสไฟริมถนก็ยงสว่างจ้ออยู่เป็นทิวแถว ส่วนภยในหงพักก็เช่นเดียวกัน ย้งดึกย้งเจียบ ความหนาวเย็นก็ย้งทว้คณขึ้นเรอ่ย ๆ ได้ยินเสียงกรนฟัดฟาด ๆ จากพวกเพื่อน ๆ ทีนอนหลับสนทอย้งน้อจจฉาส่วนผมนอนอยู่บนเตียง กระสับกระส่ายนอนไม่หลับนอนบิตไปบิตมาเสียงเตียงด้งอ้อดแอ้ด ๆ มั่นช้งเหงและว้เหวอะไรเช่นนี้ แล้วย้งขาคท้งมิตไรท้งแพนทีจะคอยให้ก้ล้งจ้อยทงเมืองไทยม้นน้าสงสรวตัวเองเหลือเกิน⁴³

เช่นเดียวกับหึงสวทีเขียนจดหมยมระบยความเหงใน *คู่สร้งคู่สม* ‘คนไกลบ้าน’ เองก็แวดล่อมไปด่วยเพื่อนร่วมรงน กระนั้นก็ยงร้สึกอ้งว้งอยู่ดี เท่ทีได้ส้รวจดหมยทีส่งมย้ง *คู่สร้งคู่สม* จำนวนมก เรไม่พบเนือความอ้นใดทีบ่งชี้ว้หนุ่มสวเหล่านึ้ร้สึกว้ตนเองก้ล้งตคอยู่ในภวะแปลกแยก (alienation) ข้อความทีพบล้นแต่ส่อนัยของความเหงหรือความร้สึกเดียวดยเท่านั้ ท้งนี้ไม่ว้จะในทรรชนะของคาร์ล มาร์กส์ (Karl Marx) หรือเอมิล เดิร์กไฮม์ (Émile Durkheim) ความร้สึกแปลกแยกคือความร้สึกทีสัมพันธ์กับภวะทีปัจเจกบุคคลร้สึกว้ตนเองร้่อำนจ ไรคคุณค่าและความหมยตตตนเองและคนรอบข้งสูญเสียบรรทฐฐนในชีวิต โดดเดียวดตนเองออกจากสังคม และร้สึกแปลกแยกแตกต้งจาก

⁴¹ เรือ่เดียวกัน, 28.

⁴² เรือ่เดียวกัน, 33.

⁴³ คนไกลบ้าน, “ด้รงตอบจดหมย,” *คู่สร้งคู่สม* 4, ฉ. 42 (มิถุนายน 2526): 73-74.

ตนเองจนถึงขั้นเป็นอริกับตนเอง (self-estrangement)⁴⁴ ในแง่นี้เราอาจต้องระมัดระวังการประเมินอารมณ์ของหนุ่มสาวชนบทที่เข้ามาใช้ชีวิตในกรุงเทพฯ ให้มากขึ้น ความรู้สึกอ้างว้างไม่ใช่ภาวะแปลกแยกทางอารมณ์ ชีวิตของหนุ่มสาวชนบทเหล่านี้ผิดหวังกับโชคชะตาในมหานครอย่างแน่นอน แต่พวกเขามีความรู้สึกถึงขั้นแปลกแยกกับสังคม หากแต่เป็นเพียงความรู้สึกเดียวดายท่ามกลางเมืองใหญ่ที่ก่อให้เกิดความเหงาขึ้นในจิตใจของตนเองเท่านั้น

สำหรับหนุ่มสาวชนบทเหล่านี้ ความเหงาอุปสรรคหนึ่งจะสัมพันธ์กับการโยกย้ายความรัก ฉันทูรักเป็นสำคัญ ‘คนไกลบ้าน’ เน้นย้ำว่าสงครามตนเองที่ “ขาดทั้งมิตรไรทั้งแฟนที่จะคอยให้กำลังใจอยู่ทางเมืองไทย” ซึ่งสอดคล้องกันดีกับข้อสังเกตของวานิช จรุงกิจอนันต์ที่กล่าวว่า “คนเหงาส่วนใหญ่ต้องการมีแฟน โดยทั่วไปแล้วคิดกันว่าการมีแฟนจะทำให้หายเหงาได้”⁴⁵ ดังนั้นเพื่อนร่วมงานที่ร่ำล้อมอยู่ในเมืองกรุง ย่อมไม่อาจบำบัดความเหงาในจิตใจของหนุ่มสาวชนบทเหล่านี้ได้ เพราะสิ่งที่พวกเขาขาดไปคือคนรักนั่นเอง อย่างไรก็ตาม ควรกล่าวไว้ด้วยว่าหนุ่มสาวชนบทในกรุงเทพฯ อาจไม่ได้เผชิญกับความเหงาด้วยความต้องการคู่รักแต่เพียงอย่างเดียว ความเหงาอาจบรรเทาลงได้ด้วยมิตรภาพ หรือการรับรู้ความห่วงหาอาทรจากคนในครอบครัวผ่านจดหมาย เป็นต้น พัฒนา กิตติอาษา ได้ศึกษาชีวิตแรงงานอพยพชาวไทยในสิงคโปร์ พบว่าแรงงานต่างถิ่นมักผลิตซ้ำความเป็นชุมชนตามวัฒนธรรมเดิมของตนขึ้นในพื้นที่เมืองเพื่อก้าวข้ามอุปสรรคในการใช้ชีวิตในเมืองใหญ่ที่มีรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคมแบบทุติยภูมิ ความเหงาจึงอาจบรรเทาลงด้วยวิธีการอื่น ๆ อีกมาก⁴⁶ กระนั้นความเหงาที่สัมพันธ์กับความรักฉันทูรักเป็นปรากฏการณ์ที่พบได้บ่อยครั้งในเรื่องเล่าที่หนุ่มสาวชนบทส่งมาตีพิมพ์ใน *คู่สร้างคู่สม* โดยเฉพาะอย่างยิ่งในคอลัมน์ ‘หนุ่มจีบสาว สาวจีบหนุ่ม’ และ ‘เรื่องจริงจากผู้อ่าน’ อีกทั้งเราต้องไม่ลืมลักษณะเฉพาะของ *คู่สร้างคู่สม* ที่เป็นนิตยสารอันมีเนื้อหาเกี่ยวกับความรัก การหาคู่ครอง และกามารมณ์ เป็นหลัก ดังนั้นความหมายของความเหงาตั้งที่วิเคราะห์มานี้จึงขึ้นอยู่กับธรรมชาติและประเภทของหลักฐานชั้นต้นที่เรื่องเล่าเกี่ยวกับความเหงาเหล่านั้นปรากฏด้วยเช่นกัน ความสัมพันธ์ทางอารมณ์ระหว่างความเหงากับการจัดการอารมณ์ในลักษณะอื่น ๆ ยังคงรอคอยการวิเคราะห์ที่ลุ่มลึกต่อไป

ความเหงาจึงไม่ใช่สภาวะทางกายภาพ แต่เป็นสภาวะทางอารมณ์ เฟย์ บาวนด์ อัลแบร์ติ (Fay Bound Alberti) เสนอว่าความเหงาเกิดขึ้นเมื่อปัจเจกบุคคลมีความทุกข์ทรมานในจิตใจอันเนื่องมาจากการตกอยู่ในภาวะเดียวดาย และสูญเสียบุคคลอันเป็นที่รักยิ่ง หรือขาดสิ่งที่คอยสร้างความรู้สึกอบอุ่นและปลอดภัยในจิตใจของตนไป เช่น สามิผู้สูญเสียภรรยาไปชั่ววันจันทร์

⁴⁴ Melvin Seaman, “On the Meaning of Alienation,” *American Sociological Review* 24, no. 6 (1959): 783-791; Émile Durkheim, *The Elementary Forms of the Religious Life*, trans. K. E. Fields (New York: Free Press, 1996).

⁴⁵ วานิช จรุงกิจอนันต์, *วรรณคดีชายหนุ่ม*, 28.

⁴⁶ พัฒนา กิตติอาษา, *สุวิทย์อีสานใหม่* (กรุงเทพฯ: วิทยา, 2557), 99-123.

หรือแม้กระทั่งคนเร่ร่อนในเขตเมืองใหญ่และผู้ลี้ภัยข้ามแดนที่ไม่มีสิ่งที่ตนเองจะเรียกได้ว่าเป็นความเหงาจึงหมายถึงภาวะทุกขระทมอันเนื่องมาจากขาดที่พักพิงทางใจนั่นเอง⁴⁷

ด้วยเหตุดังนั้นเราจึงพบคำสารภาพของหนุ่มสาวชนบทที่ใช้จดหมายเป็นสื่อกลางในการหาคู่ทางไกลเพื่อเยียวยาความเหงาของตน ดังเช่นที่ ‘ว. กรุงเทพฯ’ สารภาพไว้เมื่อ พ.ศ. 2534 ว่า “ช่วงสองปีแรกที่มาอยู่ [กรุงเทพฯ] หนูเหงา จึงจดหมายติดต่อกับมิตรชายแดน พวกทหารค่ะ หนูติดต่อกับหลายคน สนุกดี”⁴⁸ หนุ่มสาวบางคูอาจพัฒนาความสัมพันธ์อันลึกซึ้งต่อไปได้ หากมีจิตปฏิพัทธ์ที่ต้องตรงกัน ดังเห็นได้ในเรื่องเล่าของ ‘สาวบุรีรัมย์ซึ้งใจ’ ใน *คู่สร้างคู่สม* เดือน มีนาคม 2531 เธอเล่าว่า “พอดีหลานหนูเขาเขียนจดหมายติดต่อกับทหารที่อรัญประเทศอยู่ เขาจึงหาชื่อที่อยู่มาให้หนู 2 คน หนูจึงลองเขียนไปก็ได้รับคำตอบมาทั้งสองคน แต่หนูเลือกติดต่อกับคนเดียว คือคนชื่อ ส.”⁴⁹ ความเหงาจึงอาจบรรเทาลงได้ด้วยการเริ่มต้นความสัมพันธ์ทางใจ สำหรับหนุ่มสาวชนบทในกรุงเทพฯ ที่ต้องเผชิญกับความสิ้นหวัง อ้างว้าง และเดียวดาย ความรักจึงมีใช้อะไรอื่นนอกจากเครื่องเยียวยาและปลอบประโลมจิตใจนั่นเอง

3. ความรักและกามารมณ์ในมหานครของคนอ้างว้าง

นักประวัติศาสตร์ยอมรับตรงกันว่าโน้ตส์ความรักในสังคมไทยเกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ในช่วงทศวรรษ 2460 ถึงทศวรรษ 2480 ความรัก ความเสนหา และจิตปฏิพัทธ์ระหว่างคู่รัก หรือความต้องการของปัจเจกบุคคล กลายเป็นปัจจัยสำคัญในการตัดสินใจครองเรือนมากกว่าความมั่นคงของสายตระกูลและความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจของครอบครัวทั้งสองที่เข้ามาเกี่ยวข้องกัน นักประวัติศาสตร์ไทยมักเรียกความรักที่ให้ความสำคัญกับอารมณ์และความรู้สึกของปัจเจกบุคคลว่าความรักโรแมนติก และใช้ความรักโรแมนติกเป็นดัชนีชี้วัดความเป็นสมัยใหม่ของสังคมไทยประการหนึ่ง สมิทธิ์ ถนอมศาสนะเสนอว่าการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวปรากฏอย่างชัดเจนในวรรณกรรมเรื่องอ่านเล่นของชนชั้นกลางไทย ซึ่งได้รับอิทธิพลความคิดเกี่ยวกับความรักโรแมนติกมาจากวรรณกรรมตะวันตกในช่วงเปลี่ยนศตวรรษ กอปรกับกระแสความคิดทางการเมืองว่าด้วยเสรีภาพส่วนบุคคล ความเสมอภาค และคุณค่าความเป็นมนุษย์ในช่วงการปฏิวัติสยาม พ.ศ. 2475⁵⁰ สุมาลี บำรุงสุข ยังได้ตั้งข้อสังเกตอีกว่านับตั้งแต่ทศวรรษ 2510 เป็นต้นมา หนุ่มสาวที่อพยพสู่กรุงเทพฯ ไม่ว่าจะมาเป็นนักศึกษาหรือแรงงานก็ตาม

⁴⁷ Alberti, *A Biography of Loneliness*, 9-16, 67-70, 109-117, 171-177; Katie Barclay, Elaine Chalus and Deborah Simonton (eds.), *The Routledge History of Loneliness* (Oxford and New York: Routledge, 2023), chs. 10, 14, 31.

⁴⁸ ว. กรุงเทพฯ, “หนุ่มจีบสาว สาวจีบหนุ่ม,” *คู่สร้างคู่สม* 12, ฉ. 149 (มีนาคม 2534): 14.

⁴⁹ สาวบุรีรัมย์ซึ้งใจ, “หนุ่มจีบสาว สาวจีบหนุ่ม,” 70.

⁵⁰ สมิทธิ์ ถนอมศาสนะ, “การเปลี่ยนแปลงทางความคิดของชนชั้นกลางไทยกับ “เรื่องอ่านเล่น” ไทยสมัยใหม่ ทศวรรษ 2460 - ทศวรรษ 2480” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทชั้นบัณฑิต, สาขาประวัติศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2558), บทที่ 4.

เป็นกลุ่มคนที่มีอิสรภาพในการแสวงหาความรักและเรียนรู้ประสบการณ์ความรักได้มากกว่าหนุ่มสาวชนชั้นกลางที่อาศัยอยู่ในเมืองหลวงมาตั้งแต่เกิด เนื่องจากหนุ่มสาวอพยพเหล่านี้ อยู่ห่างไกลจากสายตาและการควบคุมของพ่อแม่ ญาติพี่น้อง หรือคนรู้จักในชนบทนั่นเอง การนัดพบกันของหนุ่มสาวเพื่อเรียนรู้อุปนิสัยของกันและกัน และการพร่ำพลอดรักในพื้นที่สาธารณะของเมืองหลวงจึงเป็นภาพชินตานับตั้งแต่ทศวรรษ 2510 เป็นต้นมา⁵¹ ตามทัศนะของนักวิชาการข้างต้น ความรักสมัยใหม่จึงเป็นเงื่อนไขที่จำเป็นของการสมรส ความรักที่คาดหวังว่าจะค่อย ๆ งอกงามและแบ่งบานขึ้นในดวงใจของคู่สามีภรรยาเมื่อพิธีวิวาห์เสร็จสิ้นลง ดังความเชื่อของท่านพ่อของ ม.ร.ว.กิริติ แห่ง *ข้างหลังภาพ* (2479) ของศรีบูรพาจึงเป็นมโนทัศน์ความรักของโลกเก่าที่กำลังดับสิ้นลง⁵²

นักประวัติศาสตร์ไทยมักเข้าใจความรักโรแมนติกว่าวางอยู่บนฐานคิดเรื่อง “เสรีภาพในการเลือก, ความเสมอภาค (มากขึ้น) ระหว่างชายและหญิง รวมถึงการเลือกคู่ครองจากนิสัยใจคอ”⁵³ นักวิชาการไทยมักอ้างอิงแอนโทนี กิดเดนส์ (Anthony Giddens) นักสังคมวิทยาชาวอังกฤษ เมื่อกล่าวถึงนิยามของความรักโรแมนติก อย่างไรก็ตามกิดเดนส์มิได้เสนอลักษณะสำคัญของความรักโรแมนติกไว้อย่างผิวเผินเช่นนั้น สำหรับนักสังคมวิทยาอย่างกิดเดนส์และธีโอดอร์ เชลดิน (Theodore Zeldin) ความรักโรแมนติกหมายถึงความรักอันบริสุทธิ์ มุ่งยกระดับจิตใจของคู่รักให้สูงส่ง และปราศจากสิ่งสารพัดทั้งปวงทั้งนี้ ความใกล้ชิดที่ก่อตัวขึ้นทำให้ทั้งคู่สามารถเรียนรู้ความดีงาม (virtues) และความปรารถนาของกันพิเศษในใจของกันและกันได้ (the special one; the significant other) ความรักโรแมนติกจึงให้ความสำคัญกับความเป็นหนึ่งเดียวของจิตใจระหว่างคู่รัก (union of two souls) มากกว่าความเป็นหนึ่งเดียวกันของเนื้อหนังมังสาในความพิศวาสระหว่งคนสองคน (union of flesh) ถึงแม้ความรักโรแมนติกจะมีได้ตัดการมรณออกไปจากความสัมพันธ์ก็ตาม ทั้งเชลดินและกิดเดนส์เห็นตรงกันว่าเมื่อความสัมพันธ์ของคู่รักได้บังเกิดขึ้นภายใต้ความเสมอภาคระหว่างคู่รัก ตัวตนใหม่จะถือกำเนิดขึ้นแทนที่ตัวตนเดิมที่ค่อย ๆ สูญสลายไป อันเป็นผลจากการเรียนรู้ความดีงามและความปรารถนาของกันและกัน รวมถึงความปิติเมื่อได้ทำให้อีกฝ่ายมีความสุข คู่รักโรแมนติกพึงต้องปฏิบัติต่อกันอย่างเท่าเทียมจึงจะสามารถเรียนรู้และสนองความต้องการของกันและกันได้

⁵¹ Sumalee Bumroongsook, *Love and Marriage: Mate Selection in Twentieth-Century Central Thailand* (Bangkok: Chulalongkorn University Press, 1995), 148-152.

⁵² Stephanie Coontz, *Marriage, A History: How Love Conquered Marriage* (London and New York: Penguin Books, 2005); Elizabeth White Nelson, *Market Sentiments: Middle-Class Market Culture in Nineteenth-Century America* (Washington, D.C.: Smithsonian Books, 2004), 172; ศรีบูรพา, *ข้างหลังภาพ*, พิมพ์ครั้งที่ 46 (นนทบุรี: ดอกหญ้า, 2555); ตรีศิลป์ บุญขจร, *นวนิยายกับสังคมไทย (2475-2500)*, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547), 63-64; ชูศักดิ์ ภักฤกษ์, “ปริศนา *ข้างหลังภาพ* ของศรีบูรพา,” ใน *อ่าน (ไม่) เอาเรื่อง*, พิมพ์ครั้งที่ 2 (กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2548), 87-96.

⁵³ สมบัติ ถนอมศาสนา, “การเปลี่ยนแปลงทางความคิดของชนชั้นกลางไทยกับ “เรื่องอ่านเล่น” ไทยสมัยใหม่,” 177.

กิตเดเนสส์ประกาศว่า “ความสามารถในการสร้างความใกล้ชิดปฏิพัทธ์ระหว่างกันย่อมสื่อถึงสัญญาณอันบ่งบอกความเป็นประชาธิปไตย” ความรักโรแมนติกจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการทำลายลำดับชั้นทางสังคม (social hierarchy) และเป็นเงื่อนไขสำคัญของสังคมประชาธิปไตยสมัยใหม่ที่ผู้คนยอมรับเสรีภาพ ความปรารถนา และความเสมอภาคของกันและกัน⁵⁴

หากความรักโรแมนติกได้กลายเป็นบรรทัดฐานทางอารมณ์ของสังคมไทยนับตั้งแต่ทศวรรษ 2500 เป็นต้นมา ความรักของหนุ่มสาวชนบทที่อพยพเข้ามาในกรุงเทพฯ ถือเป็นความรักโรแมนติกหรือไม่ พวกเขามีประสบการณ์ความรักอย่างไรเมื่อพวกเขามีเสรีภาพในความรักและการเลือกคู่ครองมากขึ้นท่ามกลางการใช้ชีวิตแต่เพียงลำพังในมหานครแห่งนี้ หนุ่มสาวอพยพเหล่านี้ได้ทิ้งร่องรอยเรื่องราวความรักของพวกเขาไว้ในเรื่องเล่าขนาดสั้นที่พวกเขาเขียนขึ้นและส่งไปตีพิมพ์ใน *คู่สร้างคู่สม* ถึงแม้เราไม่อาจแน่ใจได้ว่าเรื่องเล่าเหล่านั้นเป็นเรื่องจริงหรือเรื่องแต่งกันแน่ ดำรง พุฒตาล บรรณาธิการนิตยสาร แถลงว่า “เรื่องจริงที่ลงคือเรื่องที่ผู้อ่านเขียนส่งมาทั้งสิ้น ... แต่ถ้าผู้อ่านแต่งเรื่องขึ้นเองก็สุดที่เรารู้ได้”⁵⁵ เรื่องเล่าใน *คู่สร้างคู่สม* ไม่ว่าจะประพันธ์ขึ้นโดยกองบรรณาธิการของนิตยสารหรือด้วยฝีมือลายมือของหนุ่มสาวชนบทเองก็ตาม ถือว่าเป็นประสบการณ์ทางอารมณ์ที่หนุ่มสาวเหล่านี้สร้างขึ้นจากการตระหนักว่าตนเองคือใคร และมีปฏิสัมพันธ์กับคนรอบข้างผ่านชุดคุณค่าและค่านิยมทางสังคมหนึ่ง ๆ อย่างไร⁵⁶ ทั้งนี้มีได้จะกล่าวอ้างว่าเรื่องเล่าที่ปรากฏใน *คู่สร้างคู่สม* จะแสดงให้เห็นภาพรวมทั้งหมดของชีวิตรักของหนุ่มสาวชนบทในกรุงเทพฯ หากแต่เป็นเพียง “เศษเสี้ยวแห่งวาทกรรมความรัก” ที่หนุ่มสาวยึดถือและแสดงออกแก่กันและกัน⁵⁷ ยิ่งไปกว่านั้นเรื่องเล่าเหล่านี้ไม่มีทางที่จะเป็นการพรรณนาความรู้สึกในจิตใจของผู้เขียนออกมาอย่างตรงไปตรงมา หากแต่มีชนบททางภาษาและกาลเทศะในการตีพิมพ์คอยกำกับอยู่ทั้งสิ้น กระนั้นประสบการณ์ความรักที่ปรากฏในสื่อสิ่งพิมพ์ก็มีได้จะสำคัญน้อยไปกว่าความลับในห้องหัวใจของคนสองคน เรื่องเล่าจึงมีใช้อะไรอื่นนอกจากเป็นการแปลความรู้สึกออกมาเป็นคำพูดที่ให้ความหมายกับ

⁵⁴ Theodore Zeldin, *An Intimate History of Humanity* (London: Vintage, 1995), 314-334; Anthony Giddens, *The Transformation of Intimacy: Sexuality, Love and Eroticism in Modern Societies* (Cambridge: Polity Press, 1993), 38-47, 61-64, 188-192, 197: “The possibility of intimacy means the promise of democracy.” อย่างไรก็ตามอมานดา วิกเกอร์รี่ (Amanda Vickery) นักประวัติศาสตร์เพศสภาพคนสำคัญของอังกฤษปฏิเสธข้อเสนอดังกล่าวด้วยความรักโรแมนติกกับประชาธิปไตยลงอย่างสิ้นเชิง อ่านงานวิจัยชิ้นเล็กของวิกเกอร์รี่ได้ใน Amanda Vickery, *The Gentleman's Daughter: Women's Lives in Georgian England* (New Haven and London: Yale University Press, 1998), 39-86, esp. 60: “Love was no enemy to hierarchy; ... the impact of love on marital power relations would still be widely unpredictable.”

⁵⁵ ผู้หวังดี, “ดำรงตอบจดหมาย,” *คู่สร้างคู่สม* 10, ฉ. 112 (เมษายน 2532): 66.

⁵⁶ ดู Joan W. Scott, “The Evidence of Experience,” *Critical Inquiry* 17, no. 4 (Summer 1991): 773-797.

⁵⁷ ผู้เขียนบทความขอยืมคำว่า “เศษเสี้ยวแห่งวาทกรรมความรัก” มาจาก *Fragments d'un discours amoureux* (1977) ผลงานคลาสสิกของโรล็องต์ บาร์ตส์ ซึ่งนพพร ประชากุล เป็นผู้แปลชื่อดังกล่าวออกเป็นภาษาไทย ดู Roland Barthes, *A Lover's Discourse: Fragments*, trans. Richard Howard (New York: Hill and Wang, 1978).

อารมณ์ที่หนุ่มสาวเรียกว่าความรัก ดังนั้นเรื่องเล่าเหล่านี้จึงสามารถเผยให้เราเห็นการให้คุณค่า ความหมาย ความสำคัญ และจินตนาการต่อความรักของหนุ่มสาวชนบทได้อย่างน่าสนใจ

หากความเป็นเมืองใหญ่ของกรุงเทพฯ ก่อให้เกิดความอ้างว้างขึ้นในจิตใจของหนุ่มสาว ชนบทที่อพยพเข้ามาในเมืองหลวงแห่งนี้ เราอาจไม่ประหลาดใจนักที่หนุ่มสาวเหล่านี้มองความรักว่าหมายถึงความใกล้ชิดซึ่งทำให้ความรู้สึกเดียวดายเป็นอันสิ้นสุดลง เราจึงพบการให้คุณค่าต่อการใช้เวลาต่าง ๆ ร่วมกัน โดยเฉพาะเมื่อการกระทำนั้นเน้นย้ำความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดเป็นพิเศษ ‘อ. จ. ขอนแก่น’ บันทึกช่วงเวลาแห่งความสุขระหว่างเขากับแฟนสาวไว้เมื่อ พ.ศ. 2533 ดังนี้

พอวันหยุดผมจะไปหาเธอ พาเธอไปเที่ยวประตุน้ำ ... โรงหนัง ... เดินคุยกัน ไปเรื่อย จากประตุน้ำ ไปราชเทวี เลี้ยวขวาไปอนุสาวรีย์ แล้วเข้าห้องพักเธอ ... เธอเอาข้าวไปคลุกน้ำพริกที่เหลืออยู่แล้วมานั่งกินกันสองคนในจานเดียวกัน แหมมันช่างอร่อย และมีความสุขที่สุด ข้าวคลุกน้ำพริกจานนั้นใครเอาสะเดັก มาแลกก็ไม่ยอม⁵⁸

ความสุขที่ได้รับจากการได้อยู่ติดใกล้กับคนรักแต่เพียงลำพังถือเป็นยอดปรารถนาของหนุ่มสาว ผู้เดียวดายเหล่านี้ ถึงแม้นถนนสายหลักในมหานครมักคลาคล่ำไปด้วยผู้คนที่ย้ายถิ่นไปมา กระนั้นผู้ที่ตกในห้วงรักก็สามารถซาบซึ้งกับความสุขของการได้อยู่กันแต่เพียงลำพังได้ เพราะธรรมชาติของความเป็นเมืองใหญ่คือไม่มีใครสนใจใครนั่นเอง ครั้นคู่รักมาลงเอยกันที่ห้องพัก อันเป็นพื้นที่รโหฐาน บรรยากาศความใกล้ชิดจึงไม่มีสิ่งใดจะเสมอเหมือน โดยเฉพาะเมื่อเทียบกับการพลัดรักตามหมู่บ้านในชนบท ที่ความเป็นส่วนตัวหาได้ยากยิ่ง ดังที่หญิงสาวผู้หนึ่ง กล่าวไว้ใน *คู่สร้างคู่สม* ว่า “สังคมบ้านนอกนั้นมันแคบ ใครทำอะไรตรงไหนอย่างไร ไม่ซ้าก็รู้ กันทั่วหมด”⁵⁹ เราจึงพอจะเข้าใจความสุขใจของทั้งคู่ได้ไม่ยากนัก ยิ่งเมื่อเราจินตนาการว่า “ข้าวคลุกน้ำพริกจานนั้น” ผูกพันหัวใจของคู่รักคู่นี้ไว้แนบแน่นเพียงใด ความใกล้ชิดได้ยุติ ความเหงาและความเดียวดายในชีวิตของหนุ่มสาวคู่นี้ลงอย่างน้อยก็ในชั่วขณะหนึ่ง

หนุ่มสาวที่ตกในห้วงรักมักแสดงออกว่าตนเองเฝ้าคิดถึงและกวิฬาคนรักอยู่เสมอ ความรู้สึกอ้างว้างและเดียวดายจะบังเกิดขึ้นอีกครั้งเมื่อคนรักไม่อยู่ข้างกาย การโยเยหา ความใกล้ชิดจากคนที่ตนหมายปองจึงเป็นสัญญาณของความรักที่พบได้ในเรื่องเล่าจำนวนมาก เช่น ‘อ.สาวอีสาน’ ประมวลความรู้สึกของตนเองหลังจากที่ “เกิดบึงกับหนุ่มหนึ่ง” เธอคิดว่า “มันคือความรักแน่ ๆ ค่ะ เพราะถ้าวันไหนหนูไม่ได้เห็นหน้าเขา มันรู้สึกว่าเขาอะไรไปบางอย่าง

⁵⁸ อ. จ. ขอนแก่น, “หนุ่มจับสาว สาวจับหนุ่ม,” *คู่สร้างคู่สม* 11, ฉ. 136 (สิงหาคม 2533): 18.

⁵⁹ ว. จังหวัดหนึ่งในภาคอีสาน, “ผัวเมียละเหี่ยใจ,” *คู่สร้างคู่สม* 7, ฉ. 84 (ธันวาคม 2529): 77.

กลางคืนก็นอนคิดถึงเขา ผันเห็นเขา”⁶⁰ เช่นเดียวกัน ‘อ. จ. ขอนแก่น’ ตระหนักว่าตนเองได้ตกอยู่ในห้วงรักก็เมื่อเฝ้าถวิลหาเธอผู้นั้นอยู่ไม่คลาย “ผมรู้สึกที่ผมรักเธอเข้าแล้ว เพราะผมรู้สึกคิดถึงเธออย่างแรงกว่าจะนอนหลับตาลงได้ เห็นแต่หน้าเธอยิ้มหัวเราะอย่างมีความสุขมาลอยอยู่ตลอดเวลา”⁶¹ การถวิลหาที่จะได้พบสบตาและอยู่ใกล้ชิดกับคนที่รักคือการเยียวยาความรู้สึก “ขาดอะไรไปบางอย่าง” หรือ “ความว้าเหว่ เจ็บเหงา” นั้นเอง⁶²

ดังนั้น หนุ่มสาวชนบทเหล่านี้จึงไม่ลังเลที่จะประกาศความรักอันยิ่งใหญ่และมั่นคงของตนทันทีเมื่อต้องพลัดพรากจากคนที่ตนรักอย่างไม่มีวันหวนกลับ ‘คนรักเดียวใจเดียว จ. นราธิวาส’ หญิงสาวอายุเพียง 16 ปี พรรณนาความทุกข์ระทมอันเกิดจากการพลัดพรากไว้เมื่อ พ.ศ. 2528 ว่าเธอมีชีวิตอยู่ “ด้วยความว้าเหว่ เจ็บเหงา ร้อนรุ่มในอกตลอดเวลา ฉันต้องฝันร้ายบ่อย ๆ เกี่ยวกับเขา ฉันร้องไห้ด้วยความเสียใจ น้ำตาเท่านั้นที่จะช่วยระบายความอัดอั้นตันใจที่สุขในอกได้ ... ทุกวันนี้ฉันยังคิดถึงเขา ... ฉันยังรอคุณอยู่”⁶³ โรลันด์ บาร์ตส์ (Roland Barthes) เสนอว่าผู้ที่ตกในห้วงรักมักใช้วาทกรรมความห่างหาย (absence) เป็นสัญญาณแสดงความรักแท้และเป็นนิรันดร์ของตน บาร์ตส์กล่าวว่า “ความห่างหายเป็นผลจากการกระทำของคนที่เรารักเท่านั้น คนรักของเราเป็นผู้ทิ้งเราไป ส่วนเรายังคงยืนหยัดอย่างมั่นคง” “สถานะของผู้ที่ตกในห้วงรักและสถานะของคนรักไม่อาจสลับสับเปลี่ยนกันได้ หมายความว่า ‘เรารักเขามากกว่าที่เขารักเรา’”⁶⁴ บาร์ตส์ตั้งข้อสังเกตว่าผู้หญิงมักใช้วาทกรรมความห่างหายมากกว่าผู้ชาย⁶⁵ กระนั้นเราอาจพบวาทกรรมเดียวกันนี้ได้จากปลายปากกาของหนุ่มชนบทในกรุงเทพฯ เช่นกัน ตัวอย่างเช่น ชายหนุ่มจากจังหวัดชลบุรีผู้หนึ่งเฝ้ารำพึงถวิลหา ‘นวล’ หญิงสาวที่คบหากันมากกว่า 4 ปี แต่ขาดการติดต่อไปอย่างฉับพลันเมื่อเธอกลับไปเยี่ยมบ้านที่ต่างจังหวัด ชายหนุ่มอำภพผู้นี้ประกาศความรักอันแน่วแน่ผ่าน *คู่สร้างคู่สม* เมื่อธันวาคม 2532 ไว้ว่า “[ผม]ยังรักคนชื่อนวลอยู่อย่างไม่เปลี่ยนแปลง ยังรอเธออยู่ ถ้าเธอผิดหวังจากใครก็ตาม จะมีลูกกี่คนแล้วก็ตาม ขอให้คิดถึงผมคนแรก ... เพราะโลกนี้ผมมีผู้หญิงเพียงคนเดียวในใจคือเธอผู้ชื่อ นวล เท่านั้น”⁶⁶ ความห่างหายทำให้หนุ่มสาวรับรู้ว่าการรักได้บังเกิดขึ้นและดำรงอยู่ในหัวใจ ขณะที่ความห่างหายอีกเช่นกันที่สร้างความทรมานให้กับ

⁶⁰ อ. สาวอีสาน, “หนุ่มจีบสาว สาวจีบหนุ่ม,” *คู่สร้างคู่สม* 10, ฉ. 115 (กรกฎาคม 2532): 22.

⁶¹ อ. จ. ขอนแก่น, “หนุ่มจีบสาว สาวจีบหนุ่ม,” 18.

⁶² Rosenwein, *Love: A History in Five Fantasies*, 101-135, esp. 102.

⁶³ คนรักเดียวใจเดียว, “ผัวเมียละเหี่ยใจ,” *คู่สร้างคู่สม* 6, ฉ. 61 (มกราคม 2528): 81-82.

⁶⁴ Barthes, *A Lover's Discourse*, 13: “[A]bsence can exist only as a consequence of the other: it is the other who leaves, it is I who remain. ... [T]he subject's place and the other's place cannot permute; it is to say: 'I am loved less than I love.'”

⁶⁵ Barthes, *A Lover's Discourse*, 13-14.

⁶⁶ แต่ นวล สาวอุบลฯ ใจดำ, “หนุ่มจีบสาว สาวจีบหนุ่ม,” *คู่สร้างคู่สม* 10, ฉ. 120 (ธันวาคม 2532): 17-18.

หนุ่มสาวที่กำลังมีความรัก ความรักจึงมีโชะอะไรอื่น นอกจากความใกล้ชิดที่ทำให้ความอ้างว้างเดียวดายมลายี่สิ้นลง

ความรักในความหมายของความใกล้ชิดยังมาพร้อมกับความยินดีที่ได้ดูแลกันและกันอีกด้วย กิตเตนส์มองว่าเงื่อนไขสำคัญของความรักในสังคมสมัยใหม่คือการตอบสนองทางอารมณ์แก่กันและกันอย่างเท่าเทียม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับว่า “คู่รักแต่ละคู่พร้อมที่จะเปิดเผยความห่วงใยและความต้องการของตน รวมถึงพร้อมที่จะแสดงความอ่อนแอออกมาให้อีกฝ่ายรับรู้มากเพียงใด” กิตเตนส์มองความสัมพันธ์เช่นนี้เป็นคุณลักษณะสำคัญของความรักระหว่างหนุ่มสาวตั้งแต่ทศวรรษ 1980 เป็นต้นมา⁶⁷ ในขณะที่โรเซ็นไวน์เสนอว่าการดูแลคนรักอย่างใกล้ชิดไม่ใช่แค่เพียงการทำหน้าที่ตามสถานภาพของคนรัก แต่คือความเต็มใจในการดูแลคนรัก ซึ่งถือเป็นพันธะผูกพันที่อยู่นอกเหนือข้อผูกมัดใด ๆ นอกเสียจากความรัก⁶⁸

ความท้าทายหนึ่งของคู่รักจึงได้แก่ การแสดงความใส่ใจกันและกันอย่างกระตือรือร้น โดยปราศจากเงื่อนไขใด ๆ ใน พ.ศ. 2534 เมื่อ ‘ว.กรุงเทพฯ’ เดินทางกลับบ้านที่จังหวัดนครราชสีมา เธอได้พบรักกับชายหนุ่มชื่อ ป. ตอนนั้น “หนูเกิดป่วย ... ป. ก็มาอยู่ด้วย และพยายามให้กิน หนูรู้สึกประทับใจเขามากที่เขาเป็นห่วงหนู วันนั้นก่อนกลับไป เขาให้กำไลหนู 1 อัน เขาขออนุญาตจับมือหนูเพื่อสวม หนูรู้สึกหนาว ๆ ร้อน ๆ เหมือนไขกักลับเลย”⁶⁹ ขณะที่ ‘เด็กปทุมธานี ที่ดูคนผิด’ สารภาพเมื่อ พ.ศ. 2532 ว่าเธอเลือกคนผิด เพราะหลงสำคัญว่าการเอาใจใส่ดูแลที่ชายหนุ่มมีให้เธอคือความรักอันบริสุทธิ์ “หนูเกิดป่วยขึ้นมา น. พอทราบข่าวก็มาเยี่ยมและซื้อหูกยามาให้ หนูประทับใจเขามาก และคิดว่าเขาดีพอที่จะรักเราได้ ทั้งระยะนั้นเขาก็ไม่มีเรื่องผู้หญิงอื่นมาเกี่ยวข้องกับเลย ... ยิ่งทำให้หนูรัก น. อย่างจริงใจขึ้นมา”⁷⁰ ในทางกลับกันคู่รักที่ไม่ดูแลอีกฝ่ายมากพออาจต้องล้มเหลวกับความรัก ใน พ.ศ. 2532 ‘น.บางแค กรุงเทพฯ’ กำลังตกอยู่ในภาวะ “ทั้งรักทั้งแค้น” แพนหนุ่มของเธอ เนื่องจาก “เขาไม่ค่อยแคร์ความรู้สึกของหนูเลย ... เอาแต่ใจตนเอง ยิ่งวันไหนห่วยออกแล้วเขาถูกกิน ถ้าหนูโทร.ไปหาจะถูกตำตะเพิดมาทางโทรศัพท์จนต้องรีบวาง”⁷¹ การไม่สนใจความรู้สึกของอีกฝ่ายอาจนำไปสู่การยุติความสัมพันธ์ได้ไม่ยากนัก ดังเช่นในกรณีของ ‘น.กรุงเทพฯ’ เมื่อ พ.ศ. 2533 เธอคบหาอยู่กับผู้ชายคนหนึ่ง “เป็นคนจีน รูปหล่อ ผิวขาว อายุราว 30 ปี” แต่ปัญหาฝ่ายชายมีนิสัยตระหนี่จนเกินงาม เธอตัดพ้อว่า “เขาได้แต่ดักพบที่ตลาด ชวนเดินคุย แต่ไม่เคยชวนไปดูหนัง หรือไปเที่ยวกินอาหารเลย เป็นอย่างนี้ราว 5 เดือน ดิฉันก็ชักเบื่อ คนอะไรชวนเดินคุยตามฟุตบาทริมถนน แทนที่จะหาที่คุยให้โรแมนติกหน่อยก็ไม่มี” เธอได้ลองใจฝ่ายชายด้วย

⁶⁷ Giddens, *The Transformation of Intimacy*, 62-63, 94, 137.

⁶⁸ Rosenwein, *Love: A History in Five Fantasies*, 65-100, esp. 65-68, 94-100.

⁶⁹ ว. กรุงเทพฯ, “หนุ่มจีบสาว สาวจีบหนุ่ม,” 14.

⁷⁰ เด็กปทุมธานี ที่ดูคนผิด, “หนุ่มจีบสาว สาวจีบหนุ่ม,” *คู่สร้างคู่สม* 10, ฉ. 111 (มีนาคม 2532): 19.

⁷¹ น. บางแค กรุงเทพฯ, “หนุ่มจีบสาว สาวจีบหนุ่ม,” *คู่สร้างคู่สม* 10, ฉ. 119 (พฤศจิกายน 2532): 20.

การสร้างเรื่องขอยืมเงินจำนวน 500 บาทขึ้นมา “พอเอ่ยปากขอยืมเท่านั้น เขาปฏิเสธลั่นมาเลย อังโนอันนี่ ดิฉันก็เลยบอกว่า “ไม่เป็นไร เดี๋ยวไปเอาของเพื่อนก็ได้” เขารับวางหูเลย” เธอตัดสินใจยุติความสัมพันธ์กับ “มนุษย์ขี้ตืด” ทันที⁷² การดูแลเอาใจใส่และเป็นที่พึ่งพิงแก่กัน และกันทั้งในยามดีและยามร้ายเป็นลักษณะสำคัญที่นิยามความรักของหนุ่มสาวเหล่านี้

การมรณเป็นคุณลักษณะสำคัญอีกประการหนึ่งของการให้ความหมายแก่ความรักหนุ่มสาวชนบทที่อาศัยในกรุงเทพฯ มีชีวิตทางอารมณ์อยู่ระหว่างความมีอิสระจากบิดามารดากับคุณค่าทางศีลธรรมของความเป็นหญิงที่สัมพันธ์กับค่านิยมเรื่องพรหมจารี ดังเห็นได้จากคำถามที่หญิงสาวส่งไปถามคอลัมน์ตอบปัญหาทางเพศที่ปรากฏคำถามซ้ำ ๆ ว่า “เขาจะรู้ไหมคะว่า หนูเคยเสียตัวกับผู้ชายมาแล้ว”⁷³ นักวิชาการไทยมักอภิปรายประเด็นเพศวิถีและการมรณไว้ค่อนข้างจำกัด โดยมักอภิปรายว่าเพศวิถีในสังคมไทยถูกกำหนดขึ้นตามมาตรฐานของ “ผู้ดี” ชนชั้นกลาง ซึ่งรับอุดมคติทางเพศมาจากวัฒนธรรมตะวันตกสมัยวิกตอเรียนอีกชั้นหนึ่ง ในระบบคิดดังกล่าวเพศวิถีเป็นเรื่องไม่พึงเปิดเผย ความต้องการทางเพศสมควรต้องปกปิดและกดทับไว้⁷⁴ นอกจากนี้ ในทศวรรษ 2520-2530 นักวิชาการบางกลุ่มสนใจการเปลี่ยนแปลงค่านิยมการมีเพศสัมพันธ์ก่อนสมรส และชี้ให้เห็นว่าคนหนุ่มสาว “มีแนวโน้มไปในทางที่ไม่ถือเรื่องนี้เป็นเรื่องสำคัญอีกต่อไป”⁷⁵ เราอาจแน่ใจได้ว่าเพศสัมพันธ์ก่อนสมรสเป็นเรื่องธรรมดาสามัญ แต่ทัศนคติในสังคมที่มีต่อประเด็นดังกล่าวย่อมแปรเปลี่ยนไปตามชนชั้นและกาลเวลา กระนั้นเรายังคงไม่มีความรู้เพียงพอว่าท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวหนุ่มสาวชนบทที่ตกในห้วงรักให้ความหมายต่อเพศสัมพันธ์ก่อนสมรสอย่างไร

จนถึงทศวรรษ 2520-2530 เพศสัมพันธ์ก่อนสมรสมีความหมายสำคัญยิ่งต่อความสัมพันธ์ระหว่างคู่รักหนุ่มสาว ปวีณา กุดแถลง เสนอว่าเพศสัมพันธ์ก่อนสมรสเป็นอำนาจที่อยู่ในมือของเพศหญิงเป็นหลัก ผู้หญิงใช้เพศสัมพันธ์แสดงความมั่นคงในความรักและความจริงใจที่หญิงสาวมีให้แก่หนุ่มคนรัก การปฏิเสธความสัมพันธ์ทางเพศจึงเท่ากับเป็นการปฏิเสธความรักและความเป็นชายไปพร้อมกัน ทั้งนี้เพราะผู้หญิงรับเอาอุดมคติความรักโรมานติกตามแบบสมัยนิยมตะวันตกมาเป็นส่วนหลักในจินตนาการความรักแบบใหม่ที่ให้

⁷² น. กรุงเทพฯ, “หนุ่มจีบสาว สาวจีบหนุ่ม,” *คู่สร้างคู่สม* 11, ฉ. 126 (มีนาคม 2533): 20; หญิงสาวอเมริกันสมัยวิกตอเรียนนิยมสร้างวิกฤติในความสัมพันธ์ขึ้นมาเพื่อทดสอบความรัก ความจริงใจ และทักษะการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าของชายหนุ่มคู่รักระหว่างการคบหาดูใจกัน อ่าน Karen Lystra, *Searching the Heart: Women, Men, and Romantic Love in Nineteenth-Century America* (New York and Oxford: Oxford University Press, 1989), 146, 157-191; Karen Lystra, *Love and the Working Class: The Inner Worlds of Nineteenth-Century Americans* (New York and Oxford: Oxford University Press, 2024), ch. 2.

⁷³ สุวิทย์ รุ่งวิสัย, “หลบนอนกันก่อนแต่งงาน ทศนะของหนุ่มสาวไทย พ.ศ.นี้,” *คู่สร้างคู่สม* 10, ฉ. 115 (กรกฎาคม 2532): 18-19.

⁷⁴ นฤพนธ์ ตัวงวิเศษ, *เพศในเขาวงกต: แนวคิดทฤษฎีเพศในวัฒนธรรมบริโภค* (กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2560), 48-63.

⁷⁵ สุวิทย์ รุ่งวิสัย, “หลบนอนกันก่อนแต่งงาน ทศนะของหนุ่มสาวไทย พ.ศ.นี้,” 18-19.

ความสำคัญกับการตอบสนองความต้องการทางเพศของปัจเจกบุคคล⁷⁶ ลองพิจารณาจดหมายของ ‘หนูนิต’ พ.ศ. 2519 ที่เขียนถึง ‘จินตนา ๒’ ใน สตรีสาร ดังนี้

แล้วเขาก็จูบดิฉันพร้อมพร่ำบอกว่าเขารักดิฉันมาก บอกไม่ถูกว่าสุขหรือทุกข์ เวลาเขากอดก็รู้สึกอบอุ่น แต่ถูกอบรมมาคนละเรื่องกับความรู้สึกแบบนี้ ทั้งที่ใจดิฉันปรารถนาอยากให้เขาแสดงความรักเช่นนั้น แต่ก็เป็นอย่างที่ทุกวันนี้ การกระทำเช่นนี้เป็นการแสดงความใจง่ายของผู้หญิงหรือเปล่า⁷⁷

เราไม่อาจรู้ได้อย่างแน่ชัดว่า ‘หนูนิต’ มีภูมิหลังอยู่ในชนชั้นใดของสังคม เราอาจคิดว่าการรักนวลสงวนตัวเป็นผลผลิตค่านิยมทางเพศของชนชั้นกลาง กระนั้นก็คงไม่มีกรอบรั้วชนชั้นล่างครอบครัวยุคโบราณลูกสาวของตนผิดแผกไปจากนี้มากนัก ด้วยการสนับสนุนให้ลูกสาวของตนพร่ำพลอดระเรีกรักตามใจปรารถนา สุมาลี บำรุงสุข แสดงหลักฐานเชิงสถิติจากการสำรวจในทศวรรษ 2510-2530 ที่ชี้ให้เห็นว่าหนุ่มสาวชนบทส่วนใหญ่ตอบแบบสอบถามว่าตนเองไม่สนับสนุนเพศสัมพันธ์ก่อนสมรส⁷⁸ ถึงแม้นักประวัติศาสตร์ไม่สามารถใช้การแปรข้อมูลเชิงสถิติอย่างตรงไปตรงมาได้ กระนั้นคำตอบต่อคำถามประเภท ‘ท่านเห็นด้วยหรือไม่กับการมีเพศสัมพันธ์ก่อนสมรส’ ก็ยังคงสะท้อนค่านิยมตามอุดมคติมากกว่าพฤติกรรมทางเพศที่เกิดขึ้นจริง การสร้างคู่ตรงข้ามให้การรักนวลสงวนตัวเป็นคุณสมบัติของชนชั้นกลาง ในขณะที่การพลอดรักอย่างเสรีเป็นสมบัติของชนชั้นล่าง นอกจากจะไม่ช่วยให้เราเข้าใจความหมายของการมณเฑาะว์ในชีวิตรักของหนุ่มสาวแล้ว ยังแสดงอคติทางชนชั้นของตนเองโดยไม่รู้ตัว

เช่นนั้นแล้ว หนุ่มสาวชนบทที่อพยพเข้ามาในกรุงเทพฯ ให้ความหมายอย่างไรกับการมณเฑาะว์และเพศสัมพันธ์ก่อนสมรสในเมื่อพวกเขาถือมั่นอยู่ในวัฒนธรรมที่ให้คุณค่ากับการรักนวลสงวนตัวและพรหมจารี ความหมายของการสัมผัสทางกายและการมณเฑาะว์เปลี่ยนแปลงไปตามระดับความใกล้ชิดในความสัมพันธ์ฉันคู่รัก ในระยะแรกหญิงสาวใช้การสัมผัสทางกายเป็นมาตรวัดความเป็นสุภาพบุรุษของคู่รัก ใน พ.ศ. 2533 ‘หลานนิต’ กล่าวชื่นชมชายหนุ่มคนรักว่า “เขาเป็นคนดีมาก เขาเป็นสุภาพบุรุษมากค่ะ เขาไม่เคยล่วงเกินนิตเลย”⁷⁹ ทำนองเดียวกัน ‘จ. จ.นครราชสีมา’ กล่าวว่า “ว.เป็นคนดี เป็นสุภาพบุรุษ ไม่เคยล่วงเกินหนูเลย แม้แต่จับมือ

⁷⁶ ปวีณา กุดแถลง, “มโนทัศน์ความเป็นหญิงและความเป็นชายในนิตยสารสตรีสาร พ.ศ. 2491-2539” (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศิลปศาสตรบัณฑิต, ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2561), 73-85; Giddens, *The Transformation of Intimacy*, 62: “Romantic love is sexual love, but it brackets off the *ars erotica*. Sexual satisfaction and happiness ... are supposedly guaranteed by the very erotic force which romantic love provokes.”

⁷⁷ หนูนิต, “ตอบปัญหา,” สตรีสาร 28, ฉ. 42 (25 มกราคม 2519): 18. อ้างถึงใน ปวีณา กุดแถลง, “มโนทัศน์ความเป็นหญิงและความเป็นชายในนิตยสารสตรีสาร พ.ศ. 2491-2539”, 78.

⁷⁸ Bumroongsook, *Love and Marriage*, 159-163.

⁷⁹ นิต, “ชมทางปัญหารัก,” คู่สร้างคู่สม 11, ฉ. 123 (กุมภาพันธ์ 2533): 67.

ถือแขน ทั้งยังคอยตามใจหนูทุกอย่าง”⁸⁰ เมื่อความใกล้ชิดพัฒนามากขึ้น กอปรกับความรู้สึกอ้างว้างจากการใช้ชีวิตตามลำพังในมหานคร ความเดียวดายที่มาพร้อมกับอริสภพของวัยหนุ่มสาวกลายเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ความรักและการมณเฑาะว์บรรจบกัน เป็นที่น่าสังเกตว่าเมื่อหญิงสาวมีความสัมพันธ์ลึกซึ้งกับคนรัก เธอให้ความหมายกับเพศสัมพันธ์ในฐานะการประกาศการตัดสินใจและความภักดีต่อคนรักของเธอมากกว่าความหลุดรั่วทางเพศ แต่เพียงฉาบฉวย ตัวอย่างเช่น ใน พ.ศ. 2523 ‘วาสนา คลองสาน กรุงเทพฯ’ ยินยอมให้หนุ่มคนรักที่เพิ่งคบหาได้ 6 เดือนย้ายมาพักด้วยกันตามลำพัง อย่างไรก็ตามหนุ่มคนนี้คงคิดได้ว่า “เขาคงแหงนหัวหัวโตแน่ เพราะจะทำอะไรก็ทำไม่ได้” ทั้งคู่จึงตัดสินใจเข้าพิธีวิวาห์อย่างเรียบง่ายที่สุด “เขาปลดสร้อยคอ 5 บาทออก ยื่นให้ดิฉันบอกว่าเป็นค่าสินสอด ดิฉันคืนเขาไป บอกว่าไปขายเปลี่ยนเป็นเครื่องเรือนเถอะ ... พอตอนเช้าเราก็ตักบาตรกับพระที่ออกมาบิณฑบาต เป็นอันว่าเสร็จพิธีของเราสองคน”⁸¹ เช่นเดียวกับความรักระหว่าง ‘สาวไต้รักจริงทั้งจริง’ กับแฟนหนุ่มเมื่อ พ.ศ. 2538 ดังนี้ “ดิฉันได้รู้จักผู้ชายคนหนึ่งชื่อ มด เป็นทหารชั้นประทวน หลังจากที่เราคบกันได้ประมาณ 2 ปี เราก็ตัดสินใจกัน อาจจะเพราะความใกล้ชิดบวกความเหงาของมดและดิฉัน มดสัญญาว่าเขาจะรับผิดชอบดิฉันโดยจะแต่งงานกับดิฉันเมื่อดิฉันเรียนจบ”⁸² หนุ่มสาวชนบทใช้สัมผัสทางกายประเพณีค่าความบริสุทธิ์ของความรัก และใช้เพศสัมพันธ์ก่อนสมรสประกาศความสัมพันธ์อันใกล้ชิดลึกซึ้งและความรักอันมั่นคงระหว่างกัน

ประเด็นที่น่าสนใจอาจได้แก่การใช้พื้นที่ของสื่อสิ่งพิมพ์สาธารณะประกาศความหมายและความสำคัญของการมณเฑาะว์ระหว่างคู่รักในลักษณะของการเฉลิมฉลองความสัมพันธ์ทางเพศที่ลึกซึ้งและมั่นคง หากบรรทัดฐานทางเพศในสังคมไทยให้คุณค่ากับการปกปิดเรื่องเพศหรืออย่างน้อยก็พึงกล่าวถึงเฉพาะแต่ในพื้นที่ส่วนตัวเท่านั้น การเล่าประสบการณ์ความรักและการมณเฑาะว์ในพื้นที่สาธารณะอย่าง *คู่สร้างคู่สม* จึงเป็นการนำเสนอประสบการณ์ส่วนตัวที่ควรปกปิดออกมาสู่การรับรู้ของบุคคลอื่น นิตยสารจึงมีบทบาททั้งในการท้าทายบรรทัดฐานทางอารมณ์แบบเดิมและการสร้างบรรทัดฐานทางอารมณ์แบบใหม่ไปพร้อมกัน⁸³ เมื่อหนุ่มสาวส่งเรื่องราวความรักของตนเองไปตีพิมพ์ พวกเขาประสงค์จะให้ผู้อ่านที่อยู่ร่วมชุมชนทางอารมณ์เดียวกันรับรู้ทัศนคติที่ตนมีต่อความรักและการมณเฑาะว์อย่างไร ลองพิจารณาตัวอย่างจากประสบการณ์ของ ‘คนรักเดียวใจเดียว จ.นราธิวาส’ พ.ศ. 2528 ดังต่อไปนี้

⁸⁰ จ. นครราชสีมา, “หนุ่มจีบสาว สาวจีบหนุ่ม,” *คู่สร้างคู่สม* 12, ฉ. 155 (มิถุนายน 2534): 18.

⁸¹ วาสนา คลองสาน กรุงเทพฯ, “หนุ่มจีบสาว สาวจีบหนุ่ม,” *คู่สร้างคู่สม* 1, ฉ. 9 (กันยายน 2523): 19.

⁸² สาวไต้รักจริงทั้งจริง, “หนุ่มจีบสาว สาวจีบหนุ่ม,” *คู่สร้างคู่สม* 12, ฉ. 246 (มีนาคม 2538): 16.

⁸³ Epstein, “Advertising for Love,” 128-129, 134; Carrington, *Love at Last Sight*, 101-117.

เรารักกันได้เพียง 7 เดือน เราก็เป็นของกันและกัน ฉันเป็นของเขาอย่าง
ไม่ตั้งใจนัก เขาเองก็ไม่ได้ตั้งใจฉัน หากแต่มันเกิดเพราะความใกล้ชิด ...
ความเคลิบเคลิ้มที่เกิดจากการสัมผัส กอด จูบ ในที่สุดก็นำเราไปสู่เพศสัมพันธ์
อันเป็นสุดท้ายปลายทาง ฉันไม่เคยนึกเสียดายความสาวเลย ฉันรักเขา
รักหมดหัวใจ ฉันแอบดีใจเสียอีกที่ได้มอบพรหมจารีให้กับคนที่ฉันรัก⁸⁴

‘คนรักเดียวใจเดียว จ.นราธิวาส’ เล่าประสบการณ์ความรักอันดื่มด่ำในพื้นที่สาธารณะอย่าง
ตรงไปตรงมาปราศจากอาการเขินอายโดยไม่จำเป็น เช่นเดียวกับคู่รักจำนวนมากใน *คู่สร้างคู่สม*
เธอกับชายหนุ่มคนรักใช้เพศสัมพันธ์ยืนยั้นและเฉลิมฉลองความสัมพันธ์อันลึกซึ้งระหว่างกัน
กามารมณ์และเพศสัมพันธ์ก่อนสมรสจึงมีความหมายและความสำคัญต่อคู่รักมากกว่าที่
นักวิชาการได้เคยอภิปรายกันมาก่อนหน้านี้

หนุ่มสาวชนบทในเมืองกรุงเทพฯ มีมโนทัศน์ความรักอย่างไร หากความรักโรแมนติก
หมายถึงการมุ่งยกระดับจิตใจของคู่รักให้สูงส่งขึ้นด้วยการเรียนรู้ความปรารถนาของกันและกัน
ความรักของหนุ่มสาวชนบทเหล่านี้ย่อมไม่ใช่ความรักโรแมนติก อย่างไรก็ตามเราอาจกล่าวได้ว่า
ความอ้างว้างในชีวิตของแรงงานอพยพในมหานครเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความหมาย
ให้แก่ประสบการณ์ความรักของพวกเขา ความเดียวดายทำให้หนุ่มสาวเหล่านี้โหยหาความใกล้ชิด
เพื่อบรรเทาความเปล่าเปลี่ยวในจิตใจ ความรักจึงหมายถึงความใกล้ชิดลึกซึ้งระหว่างกัน
เพื่อยืนยันว่าตนเองนั้นมีคนพิเศษอยู่ข้างกายหรือแม้เพียงอยู่ในห้วงคำนึงเพื่อคอยระลึกถึง
เมื่อความรักคือความใกล้ชิด หนุ่มสาวเหล่านี้จึงให้ความหมายแก่เพศสัมพันธ์ก่อนสมรสว่า
หมายถึงการยืนยั้นและการเฉลิมฉลองสัมพันธ์ภาพอันลึกซึ้งระหว่างกัน เพราะจะมีกิจกรรมใดเล่า
ที่ลึกซึ้งไปกว่าสัมผัสทางกายและกามารมณ์ของคู่รักหนุ่มสาวคู่หนึ่ง

4. “รักเมื่อลับตา” : จินตนาการ ความเพ้อฝัน และคุณค่าของความรักในมหานคร

ความปรารถนาที่จะมีความสัมพันธ์อันลึกซึ้งกับคนพิเศษในดวงใจนับเป็นการตอบสนอง
ทางอารมณ์ต่อสภาพชีวิตอันโดดเดี่ยวของหนุ่มสาวชนบทในกรุงเทพฯ เรื่องเล่าประสบการณ์
ความรักใน *คู่สร้างคู่สม* จึงเต็มไปด้วยเรื่องราวการบรรเทาความเปล่าเปลี่ยวและอ้างว้าง
ในจิตใจด้วยการโอบรับมิตรภาพ ไม่ตรีจิต และความใกล้ชิดจากเพศตรงข้ามอย่างค่อนข้าง
รวดเร็ว ในบางกรณีอาจเป็นเรื่องเหลือเชื่อด้วยซ้ำ ดังเช่น ‘น.กรุงเทพฯ’ เล่าว่าเธอพบกับสามี
เมื่อ พ.ศ. 2524 ขณะนั้นเธอมีอายุเพียง 15 ปี ขณะเดินอยู่บริเวณหน้าโรงละครแห่งชาติ ก็มี
ผู้ชายคนหนึ่งเดินเข้ามาทักว่า “สวัสดีครับ ผมขอเดินคุยด้วยคนได้ไหมครับ?” เธอตอบว่า

⁸⁴ คนรักเดียวใจเดียว, “ผัวเมียละเหี่ยใจ,” 81-82.

“ตามใจคุณลิ” เธอเดินคุยเล่นกับเขาตั้งแต่สนามหลวง ผ่านปากคลองตลาด และไปชมภาพยนตร์ที่โรงภาพยนตร์เพชรเอมไพร์ จากนั้นเขาพาเธอเข้าโรงแรม “เขาพยายามกอดหนู จะจูบหนู แต่หนูไม่ยอม เขาก็ไม่ทำอะไรคงนั่งอยู่ที่เก้าอี้ ... เป็นอย่างนั้นจนสว่าง” ทว่าเมื่อทั้งคู่ตื่นขึ้น “หนูสงสัยว่าเขาหนูเลยยอมเป็นของเขาตอนเช้านี้เอง” หลังจากนั้นทั้งคู่เดินเที่ยวไปเรื่อย ๆ จนพลบค่ำเขาได้พาเธอไปที่บ้านของเขาที่สำเหร่ แนะนำเธอให้รู้จักกับครอบครัว และพาเธอขึ้นไปอยู่บนชั้นสามของบ้านนับแต่นั้นเป็นต้นมา ทั้งคู่มีบุตรด้วยกัน 3 คน ‘น.กรุงเทพฯ’ ลงท้ายเรื่องราวความรักของเธอไว้ด้วยข้อความว่า “ชีวิตหนูเป็นไงคะ เจอกันง่าย ๆ มาอยู่กันง่าย ๆ แปลกดีนะ”⁸⁵ ไม่ว่าเรื่องนี้จะจริงหรือไม่ก็ตาม ความบังเอิญได้เปลี่ยนชีวิตของเด็กสาวคนหนึ่งไปชั่ววันจันทร์ แม้อาจมิใช่ความรักแรกพบดังโรมิโอกับจูเลียต หรือ ม.ร.ว.กิริติกับนพพร แต่เรื่องราวระหว่าง ‘น.กรุงเทพฯ’ กับสามีของเธอก็แสดงให้เห็นผู้อ่านนิตยสารเห็นว่าการรักแท้มีอยู่จริง และโชคชะตาจะนำพาเราไปสู่ความรักเช่นนั้นได้

เรื่องราวการพบรักด้วยความบังเอิญซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมากใน *คู่สร้างคู่สม* เผยให้เห็นการปะทะกันระหว่างการคบหาใจตามแบบประเพณีนิยมกับการเกี้ยวพาราสีแบบสมัยใหม่ภายใต้บรรยากาศของมหานคร สุมลีส บำรุงสุขระบุว่าสังคมในทุกระดับชั้นยอมรับการนัดพบกันของหนุ่มสาวคู่รักเพื่อศึกษาอุปนิสัยใจคอของกันและกันนับตั้งแต่ทศวรรษ 2510 เป็นต้นมา หนุ่มสาวในชนบทมักนัดพบกันพร้อมกับเพื่อนของทั้งสองฝ่ายมากกว่าพบกันโดยลำพัง และมักเกิดขึ้นผ่านความช่วยเหลือของแม่สื่อหรือเพื่อนของทั้งสองฝ่าย นอกจากนี้ในสังคมชนบทยังมีโอกาสค้นพบคนรักได้อย่างจำกัดเฉพาะในเขตหมู่บ้านหรือชุมชนละแวกใกล้เคียงเท่านั้น⁸⁶ ดังนั้นการบังเอิญพบรักตามสถานที่สาธารณะและตกอยู่ในห่วงรั้อย่างไม่ทันตั้งตัวจึงค่อนข้างขัดแย้งกับวิถีปฏิบัติในสังคมชนบท หรืออาจเป็นเรื่องที่เหลือเชื่อเลยด้วยซ้ำ ในขณะที่ชีวิตในเมืองหลวงที่เป็นอิสระห่างไกลจากคนในชุมชนก็เปิดโอกาสให้หนุ่มสาวเหล่านี้หลุดพ้นจากจารีตประเพณีของภูมิสำเนาได้ในเวลาเดียวกัน มหานครทำให้การพบรักด้วยความบังเอิญเกิดขึ้นได้อย่างสมจริง อย่างน้อยก็ในจินตนาการเพื่อฝันของหนุ่มสาวชนบทผู้โดดเดี่ยวในมหานครแห่งความสิ้นหวังและเดียวดายเหล่านี้

คู่ขนานไปกับความอ้างว้างและความปรารถนาในความรัก ก็มีความหวังและอาจรวมถึงความเชื่อมั่นในโชคชะตาว่าจะได้พบคนรักโดยบังเอิญ และสามารถพัฒนาความสัมพันธ์ที่ยั่งยืนต่อไปได้ กรุงเทพฯ เต็มไปด้วยเรื่องราวการพบรักโดยบังเอิญในบรรยากาศของเมืองใหญ่ที่คลาคล่ำไปด้วยฝูงชนมากหน้าหลายตาเดินสวนกันไปมาอย่างขวักไขว่ตามพื้นที่สาธารณะ เช่น ศูนย์การค้า โรงภาพยนตร์ สวนสาธารณะ หรือสถานีขนส่ง หนุ่มสาวอาจบังเอิญได้พบเนื้อคู่หรือเกิดต้องตาต้องใจกับเพศตรงข้ามสักคนได้อย่างง่ายดาย ถึงแม้ว่า

⁸⁵ น. กรุงเทพฯ, “หนุ่มจีบสาว สาวจีบหนุ่ม,” *คู่สร้างคู่สม* 10, ฉ. 120 (ธันวาคม 2532): 18.

⁸⁶ Bumroongsook, *Love and Marriage*, 174-175; cf. Carrington, *Love at Last Sight*, 42.

ปฏิสัมพันธ์นั้นจะเกิดขึ้นเพียงเสี้ยววินาทีก็ตาม แต่อาจบันดาลความรักให้เกิดขึ้นในจิตใจและเปลี่ยนแปลงชีวิตของผู้ที่ตกในห้วงรักไปตลอดกาล วัลเทอร์ เบ็นยามิน (Walter Benjamin) นักปรัชญาชาวเยอรมันในช่วงเปลี่ยนศตวรรษ เรียกการพบรักด้วยความบังเอิญว่า “รักเมื่อลับตา” (love at last sight) “ผู้คนในเมืองไม่ได้ปลื้มปิติกับรักแรกพบมากเท่ากับรักเมื่อลับตา” ถึงไม่มีโอกาสได้พบกันอีกชั่ววันจันทร์ แต่การพบกันโดยบังเอิญแม้เพียงชั่วขณะหนึ่งก็เพียงพอที่จะทำให้หนุ่มสาวได้สัมผัสกับมนต์เสน่ห์ของความรักที่พบได้เฉพาะในมหานครเท่านั้น⁸⁷

ความรักเมื่อลับตาเป็นจินตนาการการพบรักของหนุ่มสาวชนบทในกรุงเทพฯ เช่นกัน สื่อสิ่งพิมพ์สารานุกรมอย่าง *คู่สร้างคู่สม* ก็ไม่ลังเลที่จะเผยแพร่ประสบการณ์ดังกล่าว ส่วนหนึ่งอาจเป็นเพราะมนต์เสน่ห์ของโครงเรื่องนั่นเอง⁸⁸ ตัวอย่างเช่น ใน พ.ศ. 2520 ขณะที่ ‘อนงค์ จ.ร้อยเอ็ด’ เดินทางเข้ากรุงเทพฯ ด้วยรถเมล์ บขส. ก็ได้พบกับทหารอากาศหนุ่มคนหนึ่ง โดยบังเอิญ “เขาแต่งชุดสีเทา ตัดผมสั้นแบบทหาร ผิวดำล่ำร่างสูง ยิ้มง่าย” เธอสังเกตว่าเขา “แอบมอง” เธออยู่บ่อย ๆ เมื่อสบโอกาส เขาได้เข้ามาทักทายและพูดคุยกับเธอ ถึงแม้ “น้องก็นึกพอใจเขาอยู่เหมือนกันเพราะเขารูปหล่อ ... แต่น้องเตือนตัวเองว่า น้องคงไม่เหมาะกับเขาแน่ ๆ น้องต้องรู้ว่าเขามากนัก” เมื่อถึงกรุงเทพฯ ทหารอากาศหนุ่มได้กล่าวอำลาเธอแต่เพียงสั้น ๆ “ไว้เราเจอกันใหม่นะครับ” ทำให้ “น้องใจหายวาบ” และตอบเขาไปแต่เพียงว่า “คะ โชคดีนะคะ” เวลาผ่านมากกว่า 4 ปีแล้ว “น้องยังคิดถึงเขาเสมอ ภาพดวงหน้าเขาน้องยังไม่ลืม เวลาหลับตาลงก็ใต้น้องต้องนึกเห็นทุกที ... เขาคงลืมผู้หญิงบนรถ บขส. คนที่เขาชมน้ำยิ้มสวยแล้วกระมัง ส่วนน้องยังลืมเขาไม่ลง เพราะเขาเป็นชายคนแรกในอุดมคติของน้อง”⁸⁹ ใน พ.ศ. 2534 ‘อ. บางเขน กรุงเทพฯ’ สาวโรงงานพลาสติกบางนา มาเที่ยวพักผ่อนที่สวนจตุจักรกับน้องสาว ไม่นานนักก็มีนักเรียนนายสิบสองนาย “ท่าทางสุภาพเรียบร้อยดี” เข้ามาทักทาย นิ่งคุยเล่นกันอยู่สักพักใหญ่ แต่จนแล้วจนรอดก็มิได้ขอชื่อและที่อยู่ของกันและกันไว้ ก่อนจะแยกย้ายนักเรียนนายสิบทั้งสองเดินมาส่งเธอและน้องสาวที่ป้ายรถเมล์ ขณะที่รถเมล์กำลังเคลื่อนตัวออกไปนั้น “เขาโบกมือลาเรา ... ตอนนั้นซึกประทับใจเขาเข้าแล้ว ... รถเมล์วิ่งออกไป ดินนมองเขาจนลับตา” โครงเรื่องที่ชวนพาฝันอาจทำให้เราคิดว่าเรื่องเล่าเหล่านี้แต่งขึ้นเพื่อสนองต่อจินตนาการความรักของผู้เขียนเอง อย่างไรก็ตาม ‘อ. บางเขน กรุงเทพฯ’ ลงท้ายจดหมายของเธอว่า “จะอย่างไรดิฉันจึงจะได้พบกับเขาทั้งสองนั้นได้คะ

⁸⁷ Walter Benjamin, *Charles Baudelaire: A Lyric Poet in the Era of High Capitalism*, trans. Harry Zohn (London and New York: Verso, 2023), 45; Walter Benjamin, *Illuminations: Essays and Reflections*, trans. Harry Zohn, ed. Hannah Arendt (Boston and New York: Schocken Books, 1969), 119. ขอขอบคุณพิมพ์พันธ์ วิบูลศิลป์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สำหรับคำแปล “รักเมื่อลับตา” (love at last sight) ซึ่งเก็บความหมายของต้นฉบับได้อย่างครบถ้วนและแปลออกมาเป็นภาษาไทยได้อย่างงดงามยิ่ง

⁸⁸ สำหรับตัวอย่างงานศึกษา “รักเมื่อลับตา” ในบริบทมหานครอื่นนอกสังคมไทย อ่าน Carrington, *Love at Last Sight*, 23-45.

⁸⁹ อนงค์ จ.ร้อยเอ็ด, “หนุ่มจีบสาว สาวจีบหนุ่ม,” *คู่สร้างคู่สม* 3, ฉ. 25 (มกราคม 2525): 25-26.

‘คู่สร้าง-คู่สม’ พอช่วยได้ไหมคะ?”⁹⁰ หากเธอแต่งเรื่องนี้ขึ้น ย่อมไม่มีประโยชน์อันใดที่จะประกาศหาตัวหนุ่มนิรนามทั้งสอง ไม่ว่าเรื่องเล่าเหล่านี้จะเกิดขึ้นจริงหรือเป็นเพียงจินตนาการก็ตาม ต่างก็เผยให้เห็นความหวังของเจ้าของเรื่องและอาจจะรวมถึงของผู้อ่านด้วยที่จะได้พบเนื้อคู่สักครั้งในชีวิต เมืองหลวงที่ดึงดูดผู้คนจากทั่วสารทิศให้มาใช้ชีวิตในพื้นที่เดียวกัน ย่อมเพิ่มโอกาสในการพบเจอเนื้อคู่ได้มากกว่าวิถีชีวิตในสังคมชนบท ขอเพียงโชคชะตานำพาให้ทั้งคู่มาพบกัน

ในขณะเดียวกัน ความไม่ไว้วางใจแก่กันและกันเมื่อแรกพบสบตาก่อให้เกิดความลังเลใจ และอาจทำให้พลาดโอกาสที่จะสานต่อความสัมพันธ์ไปได้เช่นเดียวกัน ทั้งนี้เพราะความกว้างใหญ่ของมหานครทำให้การรู้จักหัวนอนปลายเท้าของกันและกันไม่อาจเป็นไปได้เลย⁹¹ ดังเช่นความกระวนกระวายใจของ ‘หญิง ลาดพร้าว’ เป็นต้น ขณะที่เธอไปเที่ยวสวนสัตว์เขาดินกับพี่ชายและหลาน ๆ เมื่อตุลาคม 2525 เธอได้เดินสวนกับผู้ชายคนหนึ่ง “เขาหันมามองดิฉัน ดิฉันก็หันไปมองเขา เราสบตากันชั่วขณะหนึ่ง ... เขาก็เดินตามดิฉันมาทุกฝีเท้า ไม่ยอมให้คลาดสายตา” ต่างฝ่ายต่างไม่กล้าทำความรู้จักกัน จนเมื่อเธอแยกกับพี่ชาย เธอเดินมาขึ้นรถเมล์ ชายหนุ่มผู้นั้นก็ตามเธอขึ้นมาด้วย เมื่อเขารวบรวมความกล้าได้แล้ว เขาจึงเข้ามาทักทายเธอและแนะนำตัว ก่อนจะชวนไปร้านอาหารเพื่อดื่มเครื่องดื่มต่อไป อย่างไรก็ตามด้วยความที่เธอ “มีแต่ความกลัว” เธอจึง “ไม่กล้ารับไมตรีจากเขา” และรีบแยกทางกับเขาให้เร็วที่สุด เมื่อเวลาผ่านไปไม่กี่สัปดาห์ เธอตัดสินใจร้องขอความช่วยเหลือมาที่ คู่สร้างคู่สม ให้เป็นสื่อกลางเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างเธอกับเขา⁹² ความกลัวคนแปลกหน้าที่เข้ามาจีบอย่างกะทันหันแม้จะเป็นอาการสากลซึ่งอาจเกิดขึ้นได้ในสังคมชนบทเช่นกัน กระนั้นสถานการณ์ที่หญิงสาวตัวคนเดียวท่ามกลางเมืองใหญ่ที่ไม่มีใครรู้จักใครเป็นอย่างไรย่อมสร้างความประหวั่นพรั่นพรึงได้เป็นเท่าทวีคูณ ในขณะที่ บรรยากาศโกลาหลของเมืองใหญ่ที่คลาคล่ำไปด้วยผู้คนสัญจรไปมาอย่างสับสนปนเปอาจทำให้ชายหนุ่มบางรายไม่ลังเลที่จะเริ่มต้นความสัมพันธ์กับหญิงสาวในฝันของตนตั้งแต่แรกพบ เพื่อให้แน่ใจว่าโอกาสจะไม่หลุดลอยไป ถึงแม้ว่าการเกี้ยวพาราสีตั้งแต่แรกพบจะไม่ใช่วิถีปฏิบัติในสังคมชนบทก็ตาม

บรรทัดฐานทางอารมณ์ที่ต่างกันระหว่างสังคมเมืองกับสังคมชนบทส่งผลให้รักเมื่อลับตาเกิดขึ้นได้บ่อยครั้ง จนกลายเป็นลักษณะหนึ่งของชุมชนทางอารมณ์ของหนุ่มสาวชนบทที่อาศัยในเมืองใหญ่ ลองพิจารณาสักหนึ่งตัวอย่าง เมื่อ พ.ศ. 2534 ‘เ๋อ บางปะกอก กทม.’ ใช้บริการรถแท็กซี่ของชายหนุ่มผู้หนึ่ง ทั้งคู่ต่างประทับใจรูปร่างและหน้าตาของกันและกันเมื่อพนักงานขับรถแท็กซี่มาส่งเธอที่บ้านและช่วยขนของเข้าบ้านเรียบร้อยแล้ว เพื่อไม่ให้

⁹⁰ อ. บางเขน กรุงเทพฯ, “หนุ่มจีบสาว สาวจีบหนุ่ม,” คู่สร้างคู่สม 12, ฉ. 154 (พฤษภาคม 2534): 24.

⁹¹ เปรียบเทียบ Joseph Ben Prestel, *Emotional Cities: Debates on Urban Change in Berlin and Cairo, 1860-1919* (Oxford: Oxford University Press, 2017), 28-46, 86-103.

⁹² หญิง ลาดพร้าว กรุงเทพมหานคร, “หนุ่มจีบสาว สาวจีบหนุ่ม,” คู่สร้างคู่สม 4, ฉ. 37 (มกราคม 2526): 12-13.

โอกาสที่จะได้สานต่อความสัมพันธ์ครั้งนี้หลุดลอยไป เขาตัดสินใจชวนเธอออกไปเที่ยวต่อในคืนนั้นเอง และ “เขาสารภาพว่าเขารักน้อง แม้จะรวดเร็วก็ตาม” ไม่ว่าจะด้วยความรักกังวลจนตัวหรือด้วยความไม่ไว้วางใจคนแปลกหน้าก็ตาม เธอได้ปฏิเสธชายหนุ่มผู้นี้ ด้วยเหตุผลว่า “แหม มันเร็วไปนี่คะ เพิ่งรู้จักกัน” ภายหลังจากที่เขาจากไปแล้ว เธอได้พำนักเพื่อถึงความรู้สึกในใจดังนี้

น้องรู้สึกใจหายตอนน้องเดินเข้าบ้าน รู้สึกว่าน้องเป็นคนไม่มีหัวใจเสียแล้ว หัวใจน้องทั้งอยู่ในแท็กซีคันนั้นเสียแล้ว วันต่อ ๆ มาน้องก็เฝ้าแต่คิดถึงเขา ขำปลาไม่ค่อยได้กิน เพราะคิดถึงเขาที่โรมันต่อไปหมด ถ้าน้องได้พบเขา คราวนี้น้องจะเชื่อและตามใจเขาทุกอย่างคะ และน้องจะบอกเขาว่า ‘น้องก็รักเขาแล้วคะ’⁹³

ความทรนทานจากรักเมื่อลับตาอาจทำให้หญิงสาวยอมศิโรราบต่อชายหนุ่มที่เธอหมายปองก็เป็นได้ การได้พบเจอคนที่อาจเป็นรักแท้โดยบังเอิญย่อมบันดาลความสุขในช่วงขณะหนึ่ง กระนั้น ความทุกข์ระทมจากการโหยหาที่จะได้พบสบตากับคนรักอีกสักครั้งน่าจะเป็นประหนึ่ง การลงทัณฑ์ที่ทรมานครมึให้แก่หนุ่มสาวผู้พบความรักด้วยวิถีทางที่ต่างไปจากวิถีชีวิตเดิมในชนบทของตน

ความบังเอิญที่นำไปสู่การเกี่ยวพาราสีของหนุ่มสาวชนบทในเมืองกรุงเทพฯ ไม่ว่าจะประสพการณ์จริงหรือเรื่องแต่งก็ตาม ล้วนสัมพันธ์กับทั้งความเพ้อฝันและความเป็นจริงไปพร้อมกัน ในเรื่องเล่าเหล่านี้หนุ่มสาวมักพบเนื้อคู่อย่างบังเอิญ กระนั้นความรักของพวกเขา ก็เติบโตขึ้นในพื้นที่ที่พวกเขาใช้ชีวิตประจำวันอยู่นั่นเอง อาทิ สถานบันเทิงของคนกรุงเทพฯ ดังที่หญิงสาวรายหนึ่งพบรักกับนายตำรวจหนุ่มหล่อเมื่อเมษายน 2525 ขณะที่เธอนั่งรอเพื่อนอยู่ที่คาเฟ่แห่งหนึ่งซึ่งเธอเคยทำงานเป็นพนักงานแคชเชียร์มาก่อน ในคืนนั้นนายตำรวจผู้นี้ได้มาเที่ยวที่คาเฟ่แห่งนี้พอดี หลังจากรู้จักกันได้ไม่นานทั้งคู่ก็ “ได้เสียกัน” และตกลงจะเข้าพิธีวิวาห์ทันทีที่ฝ่ายชายบวชเสร็จ เธอขอบคุณโชคชะตาว่า “ชีวิตฉันกับเขานี้เป็นบุพเพสันนิวาสจริง ๆ นะคะ”⁹⁴ ในขณะที่ พ.ศ. 2532 ‘น.บางแค กรุงเทพฯ’ พบรักกับชายหนุ่มบนรถเมล์ที่ทั้งคู่ใช้สัญจรเวลาเดียวกันหลังเลิกงานเป็นประจำ เธอจำวันแรกที่เขาเข้ามาทักบนรถเมล์ว่า “ผมเห็นหน้าคุณประจำเลย ... ผมทำงานอยู่ไปรษณีย์ที่หัวลำโพง” และพากันไปทานข้าวเย็น และทำความรู้จักกันจนถึงเกือบเที่ยงคืน ทั้งคู่ก็ติดต่อกันเรื่อยมา⁹⁵ แม้แต่การเดินเตร็ดเตร่ในเมือง

⁹³ เอ๋ บางปะกอก กทม., “หนุ่มจีบสาว สาวจีบหนุ่ม,” *คู่สร้างคู่สม* 12, ฉ. 144 (มกราคม 2534): 29.

⁹⁴ แม็ก พระโขนง กรุงเทพฯ, “หนุ่มจีบสาว สาวจีบหนุ่ม,” *คู่สร้างคู่สม* 4, ฉ. 42 (มิถุนายน 2526): 18-19.

⁹⁵ น. บางแค กรุงเทพฯ, “หนุ่มจีบสาว สาวจีบหนุ่ม,” 20.

ก็อาจพบรักได้โดยบังเอิญเช่นกัน ดังเช่นที่ ‘ส.เมืองบังไฟ’ ได้พบกับหนุ่มนักเรียนโรงเรียนเพาะช่างเมื่อ พ.ศ. 2533 ขณะที่ “หนูเดินเที่ยวตรงสนามหญ้าสะพานพุทธ มีนักศึกษาเพาะช่างออกมาเตะตะกร้อกัน พอหนูเดินผ่านไปก็ถูกเตะกร้อเข้าเต็มหลัง ... มีคนหนึ่งวิ่งมาขอโทษหนู เขาชื่อ จ.” จากอุบัติเหตุในครั้งนั้น ทั้งคู่ได้สานสัมพันธ์กันมาอย่างต่อเนื่อง ฝ่ายชายได้มอบสร้อยคอไว้เป็นหลักประกันความรักและสัญญาว่าจะแต่งงานทันทีที่หลังสำเร็จการศึกษา⁹⁶ การพบกันโดยบังเอิญในเรื่องเล่าบางเรื่องอาจมีกลิ่นอายของฉากในละครโทรทัศน์ร่วมสมัย จนแยกได้ยากกว่าเป็นเรื่องจริงหรือเรื่องแต่งกันแน่ ‘น้อง ส.บ้านหม้อ กรุงเทพฯ’ เล่าว่าเมื่อ พ.ศ. 2534 ขณะที่เธอกำลังเดินอยู่ที่สถานีขนส่งสายเหนือหรือตลาดหมอชิต ทันใดนั้นก็มีการยศสลับตรี “เดินมาชนน้องอย่างจัง” ทำให้ขมในมือของเธอหล่นกระจายเต็มพื้น “ผู้ชายคนนั้นเขารีบขอโทษน้อง และบอกว่า ‘เดี๋ยวผมจะซื้อให้ใหม่ครับ’” เมื่อเขากลับมาพร้อมขนมห่อใหม่ ทั้งคู่ก็นั่งสนทนากันและแลกเปลี่ยนที่อยู่กัน เมื่อทั้งคู่กลับมากลางคืนอีกครั้งก็ได้เริ่มต้นนัดพบกันอย่างจริงจัง จนกระทั่งตัดสินใจวางแผนที่จะแต่งงานกัน “น้องยอมรับค่ะว่าน้องก็รักเขาแล้วเหมือนกัน”⁹⁷ เรื่องเล่าการพบรักโดยบังเอิญเหล่านี้ดูเหมือนจะเป็นไปได้เนื่องจากมีเนื้อหาสอดคล้องกับวิถีชีวิตประจำวันของผู้คนในกรุงเทพฯ นั่นเอง

กระนั้น การสานสัมพันธ์อาจไม่ราบรื่นเสมอไป เนื่องจากหนุ่มสาวชนบทต้องย้ายถิ่นหรือเปลี่ยนสถานที่ประกอบอาชีพอยู่บ่อยครั้ง การขาดการติดต่อย่อมทำให้ความสัมพันธ์สิ้นสุดลง แม้ความสัมพันธ์นั้นจะเริ่มต้นราวกับนิยายรักก็ตาม ใน พ.ศ. 2526 ขณะที่ ‘ต.บางกระบือ’ กับเพื่อน ๆ ไปเที่ยวสวนจตุจักร บังเอิญมีทหารกลุ่มหนึ่งเดินผ่านมา มีคนหนึ่งชื่อ ‘อุบล’ “หน้าตาดี ผิวขาวบาง รูปหล่อ” เข้ามาทักทายเธอและเพื่อน ๆ จนได้แลกที่อยู่กัน และเริ่มติดต่อกันเรื่อยมา ทำให้ “สนิทสนมกัน ใกล้ชิดกัน จนกลายเป็นความรัก” ทว่าประหนึ่งโชคชะตาได้กลั่นแกล้งพวกเขา เมื่อทหารหนุ่มถึงคราวปลดประจำการและต้องกลับภูมิลำเนาหลังจากที่ทั้งคู่เพิ่งรู้จักกันได้เพียง 4 เดือนเท่านั้น วันที่ทั้งคู่ต้องจากกัน “น้องยืนปากสั่น ใจหวิว น้ำตาจะไหลให้ได้แต่น้องก็พยายามอดกลั้นเอาไว้ให้มันไหลลงข้างใน น้องโบกมืออำลาเขาจนร้อออกจากสถานีไป” วันนั้นเป็นวันสุดท้ายที่ทั้งคู่ได้มีโอกาสสนทนากัน ไม่มีจดหมายจากฝ่ายชายมาถึงเธออีกเลยด้วยความสิ้นหวังเจือด้วยความคับแค้นใจ เธอตัดพ้อผ่าน *คู่สร้างคู่สม* ว่า “คนชื่ออุบล ทำอะไรอยู่ตายแล้วหรือไง ถ้ายังไม่ตายขอให้จดหมายไปหาน้องที่ชื่อ ต.บาง”⁹⁸ เรื่องเล่าความรักอันไม่สมหวังเช่นนี้มีอยู่เป็นจำนวนมากใน *คู่สร้างคู่สม* ซึ่งย้ำเตือนให้ผู้อ่านตระหนักว่าโชคชะตาและความบังเอิญอาจจะไม่ได้เข้าข้างเราเสมอไป ความรักที่เกิดขึ้นจากความบังเอิญอาจจะสิ้นสุดลงอย่างง่ายดายเหมือนกับที่ความรักนั้นอุบัติขึ้นมาก็เป็นได้

⁹⁶ ส. เมืองบังไฟ, “หนุ่มจีบสาว สาวจีบหนุ่ม,” *คู่สร้างคู่สม* 11, ฉ. 129 (พฤษภาคม 2533): 17.

⁹⁷ ส. บ้านหม้อ กรุงเทพฯ, “หนุ่มจีบสาว สาวจีบหนุ่ม,” *คู่สร้างคู่สม* 12, ฉ. 153 (พฤษภาคม 2534): 19.

⁹⁸ ต. บางกระบือ กทม., “หนุ่มจีบสาว สาวจีบหนุ่ม,” *คู่สร้างคู่สม* 4, ฉ. 39 (มีนาคม 2526): 11.

เหตุใดหนุ่มสาวชนบทจึงนิยมแบ่งปันประสบการณ์การพบรักด้วยความบังเอิญ แนนอนว่าเรื่องราวเช่นนั้นก็มีลักษณะพาฝันจุดตั้งเนื้อเรื่องของละครโทรทัศน์หรือนิยายพาฝันที่เป็นที่นิยมในหมู่หนุ่มสาวชนบทอยู่แล้ว ดังที่ชายหนุ่มคนหนึ่งรำลึกถึงความรักในอดีตระหว่างเขากับหญิงสาวผู้ซึ่งเป็นรักครั้งแรกของเขาว่า “เราเคยหลงใหลสำนวนรักเล่มละไม่กี่สตางค์ ซึ่งผมเคยซื้อมาฝากเธอเสมอ ... บางครั้งเราก็จำคำพูดและสำนวนที่เพราะ ๆ มาใช้ด้วยกัน และกันก็เคยมี”⁹⁹ นอกจากนี้เรื่องเล่าเกี่ยวกับความบังเอิญโดยเฉพาะโครงเรื่องรักเมื่อลับตาอาจเป็นส่วนหนึ่งของกลไกการจัดการความรู้สึกของหนุ่มสาวผู้เคยพลาดโอกาสในการเริ่มต้นความสัมพันธ์กับคนแปลกหน้า ซึ่งเป็นโอกาสที่บรรยากาศของเมืองใหญ่เท่านั้นที่จะบันดาลให้ได้ ขณะเดียวกันเรื่องราวความรักที่ประสบความสำเร็จแม้จะเริ่มต้นด้วยความบังเอิญก็เป็น การร่วมเฉลิมฉลองศักยภาพของมหานครที่มอบคนรักมาให้แก่ตน ความหวังต่อความสุข และโอกาสที่จะได้พบกับความรักเพื่อเยียวยาความอ้างว้างและเดียวดายกลับมีขึ้นอีกครั้ง ภาพลักษณ์ของกรุงเทพฯ ในฐานะที่เป็นมหานครแห่งความหวังจึงกลับมาในห้วงคำนึงของหนุ่มสาวชนบทผู้อ้างว้างและเดียวดายอีกคำรบหนึ่ง

นอกจากนี้ จินตนาการความรักในจิตใจของหนุ่มสาวชนบทผู้อ้างว้างเหล่านี้ยังพบได้ ในการติดต่อสื่อสารผ่านจดหมายรักจำนวนมาก จดหมายรักมีบทบาทสำคัญในการพัฒนา ความสัมพันธ์ของคู่รัก ดังที่โรเบิร์ต ดาร์ตัน (Robert Darnton) กล่าวว่า “การมีชีวิตอยู่ไม่อาจ แยกออกจากการอ่านได้ฉันใด ความรักก็ไม่อาจแยกออกจากการเขียนจดหมายรักได้ฉันนั้น แท้จริงแล้วคู่รักต่างสอนกันและกันให้เรียนรู้วิธีอ่าน พอ ๆ กับที่สอนกันและกันให้เรียนรู้ วิธีรัก”¹⁰⁰ ใน พ.ศ. 2529 ‘เด็กหอจดหมาย’ เขียนจดหมายติดต่อกับ ‘ป.’ หญิงสาวผู้เป็นที่รัก อยู่ยาวนานถึง 3 ปี เป็นจำนวนทั้งสิ้น 81 ฉบับ ซึ่งเต็มไปด้วย “ภาษารักที่หวานซึ้งทุกฉบับ ... จนเพื่อน ๆ ผมชอบขโมยเอาไปอ่าน และชอบล้อผมด้วยความอิจฉา”¹⁰¹ ในทางตรงกันข้าม หนุ่มสาวจำนวนมากตกอยู่ในห้วงรักทั้ง ๆ ที่ไม่เคยพบหน้ากันมาก่อนเลย หากได้แต่เพียง เฝ้ามองจดหมายรักกระหว่างกันเท่านั้น ใน พ.ศ. 2524 ทหารชายแดนนายหนึ่งชื่อ ‘แอ๊ด’ รู้สึก “เหงามาก อยากหาเพื่อนคุย” จึงได้ติดต่อผ่านคอลัมน์หาคู่ในนิตยสารฉบับหนึ่งมายัง ‘เจ๊ียบ ต่ลิ่งซัน กรุงเทพฯ’ ทั้งคู่ติดต่อกันทางจดหมายอีกเพียง 2-3 ฉบับ ก็ได้แลกเปลี่ยนกัน เรารู้สึก

⁹⁹ สายนที, “เรื่องจริงจากผู้อ่าน,” *คู่สร้างคู่สม* 7, ฉ. 77 (พฤษภาคม 2529): 27-29; บุญเชิด จ.จะเชิงเทรา, “หนุ่มจีบสาว สาวจีบหนุ่ม,” *คู่สร้างคู่สม* 2, ฉ. 15 (มีนาคม 2524): 17; “ผมก็ไม่รู้จะบอกรักเธออย่างไร ... ในที่สุดผมก็ได้วิธี ผมไปหาซื้อหนังสือ การดูเล่มละบาทมาหลายเล่ม เลือกเอาที่มีเรื่องความรักของหนุ่ม ๆ สาว ๆ แล้วผมก็มานั่งเอาปากกาแก์ขีดตัวพระเอกเป็นชื่อผม ตัวนางเอกแก์เป็นชื่อเธอ จากนั้นก็ทยอยส่งไปให้เธอทีละเล่ม ในที่สุดเธอก็รู้ว่าผมรักเธอ และเธอก็รักผมเช่นกัน”.

¹⁰⁰ Robert Darnton, “Readers Respond to Rousseau: The Fabrication of Romantic Sensitivity,” in *The Great Cat Massacre and Other Episodes in French Cultural History* (New York: Basic Books, 1984), 221.

¹⁰¹ เด็กหอจดหมาย, “หนุ่มจีบสาว สาวจีบหนุ่ม,” *คู่สร้างคู่สม* 7, ฉ. 74 (กุมภาพันธ์ 2529): 24. ดูตัวอย่างงานศึกษา ความสำคัญของจดหมายรักและการใช้จดหมายรักในฐานะหลักฐานชั้นต้นได้ใน Tul Israngura Na Ayudhya, “Men in the Family: Constructions and Performance of Masculinity in England, c.1700-1820” (PhD diss., University of London, 2014), ch. 1.

ตกในห้วงรักทันทีเพราะ “เขายิ้มน่ารักมาก” เมื่อได้พบกันเป็นครั้งแรก ‘แอ๊ด’ สารภาพทันทีว่า “เจี๊ยบ ผมรักคุณ” พร้อมกับ “จูบแก้มที่ข้างซ้าย” เพื่อยืนยันคำพูดและความรู้สึก ทั้งคู่สานสัมพันธ์มาอีกกว่า 3 ปีนับถึงวันที่เธอส่งเรื่องนี้ไปตีพิมพ์ในนิตยสาร¹⁰² ในขณะที่ ‘นิด กทม.’ ก็ติดต่อกับทหารชายแดนเพื่อ “คลายเหงา” อีกเช่นกันเมื่อ พ.ศ. 2527 ทั้งคู่ติดต่อกันทางจดหมายได้ประมาณ 5-6 ฉบับ “เขาก็กสารภาพรักกับดิฉัน ทั้ง ๆ ที่ยังไม่เคยเห็นหน้ากัน” เมื่อมีโอกาสทั้งคู่ได้นัดพบกันเรื่อยมา “จนเดี๋ยวนี้ดิฉันรักเขาแล้ว และเขาก็บอกว่าจะมาสู่ขอดิฉันเมื่อเขาพ้นเกณฑ์แล้ว”¹⁰³ จดหมายและรูปถ่ายคู่ประหนึ่งจะเป็นเครื่องมือถักทอความรักที่มีประสิทธิภาพเรายังพบอนุภาพของทั้งจดหมายและรูปถ่ายที่คู่รักส่งถึงกันได้แม้ในอีกทศวรรษต่อมา ใน พ.ศ. 2532 ‘ต.’ ชายหนุ่มผู้เพ็งผิตหวังกับความรักรั้งแรก ได้ใช้บริการจดหมายหาคู่ของนิตยสารฉบับหนึ่ง ครั้งนี้มีหญิงสาวผู้หนึ่งหมั่นเพียรส่งจดหมายหาเขาอย่างสม่ำเสมอ พร้อมทั้งส่งรูปถ่ายมาให้โดยไม่ต้องร้องขอ ‘ต.’ พบว่า “เธอสวยน่ารักมากทีเดียวครับ” ทั้งคู่ติดต่อกันทางจดหมายได้ประมาณ 1 ปี ก่อนจะมีโอกาสได้พบหน้ากันเป็นครั้งแรก เป็นที่น่าเสียดายว่าเมื่อหญิงสาวในดวงใจของเขาเดินทางเข้ามาศึกษาต่อที่กรุงเทพฯ แม้ว่าจะเป็นโอกาสที่ดีที่ทั้งคู่จะได้พบกันมากขึ้น กระนั้นเธอก็กลับยุ่งกับกิจกรรมของวิทยาลัยจนไม่มีเวลาได้ติดต่อกันอีก¹⁰⁴ ไม่ว่าสาเหตุที่แท้จริงของการห่างเหินจะเป็นเช่นไร เราคงปฏิเสธอนุภาพของถ้อยคำและรูปถ่ายในจดหมายรักในการสร้างจินตนาการให้แก่คู่รักได้ยาก จินตนาการและความเพ้อฝันอีกเช่นกันที่คอยหล่อเลี้ยงจิตใจและมีส่วนช่วยพัฒนาความรักให้แก่หนุ่มสาวชนบทในกรุงเทพฯ มาอย่างมากมาย ทั้งจดหมายรักและความเพ้อฝันนี้เองทำให้ผู้ที่ตกในห้วงรักตระหนักว่าพวกเขายังมีใครสักคนในดวงใจที่สามารถให้ความรู้สึกใกล้ชิดกับเขาได้ ทดแทนความอ้างว้างและเปล่าเปลี่ยวของชีวิตในเมืองหลวง

ความนิยมเรื่องเล่าเกี่ยวกับความรักเมื่อลืบลตา การบังเอิญพบรักแท้ ในทุกรูปแบบของการพบปะในสถานที่จริงและในจินตนาการผ่านจดหมายรักได้แสดงให้เห็นการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในการให้คุณค่าและความหมายต่อการเกี้ยวพาราสีและการสานสัมพันธ์ของหนุ่มสาวชนบท แต่เดิมการเกี้ยวพาราสีพึงกระทำผ่านแม่สื่อ เพื่อนสนิท หรือญาติพี่น้อง การคบหาดูใจเป็นกระบวนการเรียนรู้อุปนิสัยใจคอและพัฒนาความสัมพันธ์อย่างค่อยเป็นค่อยไป และเกิดขึ้นภายในสายตาของญาติสนิทมิตรสหายทั้งสองฝ่าย ทั้งนี้เพื่อเป็นหลักประกันว่าความรักของหนุ่มสาวเป็นมากกว่าความพิศวาสเพียงชั่วข้ามคืน และเพื่อให้มั่นใจได้ว่าความรักของทั้งคู่จะยั่งยืนยาวนาน¹⁰⁵ ดังนั้นความบังเอิญและรักเมื่อลืบลตาจึงเป็นสัญญาณบ่งบอกถึงการเปลี่ยนแปลงค่านิยมและทัศนคติของหนุ่มสาวชนบทที่มีต่อการแสวงหาความรัก จากการให้คุณค่าต่อ

¹⁰² เจี๊ยบ ดลิ่งชัน กรุงเทพฯ, “หนุ่มจีบสาว สาวจีบหนุ่ม,” *คู่สร้างคู่สม* 2, ฉ. 24 (ธันวาคม 2524): 18-19.

¹⁰³ นิด กทม., “หนุ่มจีบสาว สาวจีบหนุ่ม,” *คู่สร้างคู่สม* 5, ฉ. 57 (กันยายน 2527): 14.

¹⁰⁴ ต., “หนุ่มจีบสาว สาวจีบหนุ่ม,” *คู่สร้างคู่สม* 10, ฉ. 114 (มิถุนายน 2532): 21.

¹⁰⁵ Bumroongsook, *Love and Marriage*, 51-63, 147-152, 174-176.

ความมั่นคงของสถาบันครอบครัวมาสู่การให้คุณค่าต่อความผูกพันทางอารมณ์อย่างลึกซึ้งระหว่างคนสองคน เรื่องเล่าประสบการณ์ความรักเมื่อลืบทาและการพบรักโดยบังเอิญ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องจริงหรือจินตนาการเพื่อฝันก็ตาม ล้วนเป็นหลักฐานชี้ชัดถึงการเปลี่ยนแปลงทัศนคติที่ผู้คนมีต่อความรักได้อย่างชัดเจน การทำให้ความรักเป็นเรื่องของปัจเจกบุคคลได้ถือกำเนิดขึ้นในชุมชนทางอารมณ์ของหนุ่มสาวชนบทในกรุงเทพฯ อย่างน้อยก็ในทศวรรษของความรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจนี้เอง เพราะจะมีพื้นที่ใดเล่าที่เป็นพื้นที่ของปัจเจกชนไปมากกว่าในโลกของจินตนาการและความเพื่อฝันได้อีก

5. บทสรุป

บทความนี้ได้ศึกษาความหมายและความสำคัญของความรักในมโนทัศน์ของหนุ่มสาวชนบทที่อพยพเข้ามาใช้ชีวิตในกรุงเทพฯ ในช่วงทศวรรษ 2520-2530 ผ่านหลักฐานชั้นต้นประเภทเรื่องเล่าประสบการณ์ความรักที่เขียนขึ้นโดยหนุ่มสาวเหล่านี้เอง โดยใช้วิธีศึกษาตามแนวทางของประวัติศาสตร์วัฒนธรรมของอารมณ์ ถึงแม้ว่าเรื่องเล่าหลายเรื่องจะชวนให้ตั้งคำถามกับความน่าเชื่อถือของเนื้อหาว่าเป็นประสบการณ์จริงหรือเรื่องแต่ง เมื่อพิจารณาคำบรรยายอารมณ์ที่ปรากฏใน *คู่สร้างคู่สม* อารมณ์ที่หนุ่มสาวชนบทมักกล่าวถึงบ่อยครั้งได้แก่ ความหวัง ความสิ้นหวัง ความเหงา ความอ้างว้าง ความเดียวดาย และความปรารถนาต่อความใกล้ชิดและความรักฉันทู้รัก อารมณ์เหล่านี้มักปรากฏร่วมกันตามลำดับข้างต้นที่กล่าวมาในเรื่องเล่าเดียวกัน การอพยพย้ายถิ่นฐานเข้าสู่มหานครอาจเริ่มต้นด้วยความหวังต่ออนาคตอันเรืองรอง กระนั้นสภาพความเป็นอยู่ที่อดัดดัด และสภาพการทำงานที่อ่อนล้า ส่งผลให้หนุ่มสาวเหล่านี้ผิดหวังกับชีวิต กระนั้นการย้ายถิ่นกลับภูมิสำเนาอาจไม่ใช่ทางเลือกที่เป็นไปได้นักเมื่อคำนึงถึงความจำเป็นทางเศรษฐกิจ หนุ่มสาวชนบทจึงหาทางออกด้วยการแสวงหาความรักภาวะโดดเดี่ยวและเดียวดายทางจิตใจนี้เองมีส่วนอย่างสำคัญในการกำหนดความหมายของความรัก สำหรับหนุ่มสาวชนบทในกรุงเทพฯ ที่ต้องดำเนินชีวิตโดยลำพัง ห่างไกลจากญาติมิตร ความรักจึงมิใช่อะไรอื่นนอกจากเครื่องปลอบประโลมจิตใจจากความอ้างว้างและสิ้นหวังในมหานคร หากปราศจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของกรุงเทพฯ ความหมายและจินตนาการของความรักดังกล่าวคงไม่อาจเกิดขึ้นได้ มโนทัศน์ความรักในลักษณะเช่นนี้จึงเป็นหมุดหมายสำคัญที่บ่งบอกลักษณะเฉพาะของชุมชนทางอารมณ์ของหนุ่มสาวชนบทในกรุงเทพฯ ในยุคสมัยดังกล่าว

อย่างไรก็ตาม บทความนี้ไม่ได้ต้องการเสนอว่าความเหงาเป็นปัจจัยสำคัญประการเดียวเท่านั้นในการตัดสินใจมีความรักหรือแม้แต่การเลือกคู่สมรสของหนุ่มสาวชนบท และไม่ใช่ความตั้งใจของบทความนี้อีกเช่นกันที่จะเสนอว่าความเหงาของแรงงานอพยพสามารถบรรเทา

ได้ด้วยความรักฉันคู่รักเท่านั้น หนุ่มสาวชนบทเหล่านี้ย่อมมีวิถีจัดการอารมณ์ที่แตกต่างหลากหลายตามแต่บริบทชีวิตของแต่ละคน ในทางตรงกันข้าม บทความนี้ต้องการชี้ให้เห็นว่า สำหรับหนุ่มสาวชนบทในมหานครที่ตกในห่วงรั้งประกอบสร้างความหมายของความรักด้วยการเน้นย้ำความเหงา อ้างว้าง และเดิยวดายท่ามกลางความผิดหวังและอับจนทางเศรษฐกิจของตนเองในมหานครแห่งนี้ บทความนี้ได้ชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างมิติทางด้านเศรษฐกิจ ความเป็นมหานคร และอารมณ์ ที่ล้วนสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้ง ปฏิสัมพันธ์ของมิติดังกล่าวมีส่วนอย่างสำคัญในการประกอบสร้างความหมายของความรักในโน้ตดนตรีของหนุ่มสาวชนบทที่อาศัยในมหานคร ซึ่งเป็นประเด็นที่นักวิชาการยังมิได้ให้ความสำคัญมากนัก เมื่อเปรียบเทียบกับความพยายามก่อนหน้าจำนวนมากที่ทุ่มเทให้กับความยากลำเค็ญและความอยุติธรรมเชิงโครงสร้างที่แรงงานอพยพต้องเผชิญ หรือแม้แต่การสรุปอย่างรวบรัดว่าการเลื่อนฐานะทางเศรษฐกิจและระดับการศึกษาของหนุ่มสาวชนบทนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงรสนิยมในการเลือกคู่ครอง รวากับว่าความหมายของความรักกำหนดขึ้นจากค่าของเงินตราแต่เพียงอย่างเดียว บางทีความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมกับอารมณ์ของผู้คนอาจจะซับซ้อนกว่าผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจดังที่เชื่อกันมากก็เป็นได้ หากมหานครเปิดโอกาสให้หนุ่มสาวชนบทได้เรียนรู้ความหวังและความผิดหวังฉันใด มหานครก็เปิดโอกาสให้หนุ่มสาวเหล่านั้นได้เรียนรู้ความหมายและคุณค่าใหม่ของความรักไปพร้อมกัน

กิตติกรรมประกาศ

ในการเขียนบทความชิ้นนี้ ตุลย์ อิศรางกูรฯ ขอขอบคุณพลอยสิริ คำโสภา สำหรับการเก็บข้อมูลเบื้องต้น, นิสารัตน์ ชันธโภค ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ สำหรับคำแนะนำอันมีคุณค่าต่อข้อเสนอของบทความ และอภิสิทธิ์ ปานอิน สำหรับการจัดเตรียมต้นฉบับ

รายการอ้างอิง

- แก้วขวัญ ตั้งติพงศ์กุล. *เศรษฐศาสตร์การย้ายถิ่น*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2563.
- คนไกลบ้าน. "ตำรงตอบจดหมาย." *คู่สร้างคู่สม* 4, ฉ. 42 (มิถุนายน 2526): 73-74.
- คนรักเดียวใจเดียว. "ผิวเมียละเหี่ยใจ." *คู่สร้างคู่สม* 6, ฉ. 61 (มกราคม 2528): 80-82.
- จ. นครราชสีมา. "หนุ่มจีบสาว สาวจีบหนุ่ม." *คู่สร้างคู่สม* 12, ฉ. 155 (มิถุนายน 2534): 18-20.
- จักรภพ เพ็ญแข, ดำเนินรายการ. *เหตุบ้านการเมือง: เรื่องแรงงานอพยพ*. สถานีโทรทัศน์สีกองทัพบกช่อง 3, 2536. วิดีทัศน์.
- จามะรี เชียงทอง. *สังคมชนบทในโลกสมัยใหม่*. เชียงใหม่: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2560.
- เจี๊ยบ ตลิ่งชัน กรุงเทพฯ. "หนุ่มจีบสาว สาวจีบหนุ่ม." *คู่สร้างคู่สม* 2, ฉ. 24 (ธันวาคม 2524): 17-19.
- เฉลิมพงษ์ พูลบุญ. "เจ้าสาววัย 63 เจ้าบ่าวเพียง 30." *คู่สร้างคู่สม* 10, ฉ. 111 (มีนาคม 2532): 6, 8-12.
- ชัยรัตน์ สุวรรณปัญญา. "ชีวิตกรรมกรในรอบปีที่ผ่านมา." *สยามรัฐ*, 21 พฤศจิกายน 2520.
- ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช. "ปริศนา ข้างหลังภาพ ของศรีบูรพา." ใน *อ่าน (ไม่) เอาเรื่อง*, พิมพ์ครั้งที่ 2, 87-96. กรุงเทพฯ: โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2548.
- เด็กปทุมธานี ที่ดูคนผิด. "หนุ่มจีบสาว สาวจีบหนุ่ม." *คู่สร้างคู่สม* 10, ฉ. 111 (มีนาคม 2532): 19-21.
- เด็กหอจดหมาย. "หนุ่มจีบสาว สาวจีบหนุ่ม." *คู่สร้างคู่สม* 7, ฉ. 74 (กุมภาพันธ์ 2529): 24-26.
- แต่ นวล สาวอุบลฯ ใจดำ. "หนุ่มจีบสาว สาวจีบหนุ่ม." *คู่สร้างคู่สม* 10, ฉ. 120 (ธันวาคม 2532): 17-19.
- ด. "หนุ่มจีบสาว สาวจีบหนุ่ม." *คู่สร้างคู่สม* 10, ฉ. 114 (มิถุนายน 2532): 21-23.
- ด. บางกระบือ กทม.. "หนุ่มจีบสาว สาวจีบหนุ่ม." *คู่สร้างคู่สม* 4, ฉ. 39 (มีนาคม 2526): 11-13.
- ตรีศิลป์ บุญขจร. *นวนิยายกับสังคมไทย (2475-2500)*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.
- น. กรุงเทพฯ. "หนุ่มจีบสาว สาวจีบหนุ่ม." *คู่สร้างคู่สม* 10, ฉ. 120 (ธันวาคม 2532): 17-19.
- น. กรุงเทพฯ. "หนุ่มจีบสาว สาวจีบหนุ่ม." *คู่สร้างคู่สม* 11, ฉ. 126 (มีนาคม 2533): 18-20.
- น. บางแค กรุงเทพฯ. "หนุ่มจีบสาว สาวจีบหนุ่ม." *คู่สร้างคู่สม* 10, ฉ. 119 (พฤศจิกายน 2532): 18-20.
- นฤพนธ์ ตัววิเศษ. *เพศในเขาวงกต: แนวคิดทฤษฎีเพศในวัฒนธรรมบริโภค*. กรุงเทพฯ: มานุษยวิทยาสรีนธร, 2560.

- น้อย ทำดินแดง คลองสาน กรุงเทพมหานคร. “เรื่องจริงจากผู้อ่าน.” *คู่สร้างคู่สม* 1, ฉ. 12 (ธันวาคม 2523): 55-57.
- นิต กทม. “หนุ่มจีบสาว สาวจีบหนุ่ม.” *คู่สร้างคู่สม* 5, ฉ. 57 (กันยายน 2527): 14-16.
- นิต. “ชุมทางปัญหารัก.” *คู่สร้างคู่สม* 11, ฉ. 123 (กุมภาพันธ์ 2533): 66-68.
- บุญเชิด จ.จะเชิงเทรา. “หนุ่มจีบสาว สาวจีบหนุ่ม.” *คู่สร้างคู่สม* 2, ฉ. 15 (มีนาคม 2524): 17-19.
- เบเคอร์, คริส, และ ผาสุก พงษ์ไพจิตร. *เศรษฐกิจการเมืองไทยสมัยกรุงเทพฯ*. เชียงใหม่: สำนักพิมพ์ซิลค์เวอร์ม, 2566.
- เบลโล, วอลเดน, เชียร์ คั่นนิ่งแฮม, และ ลี เค็ง ปอห์. *โศกนาฏกรรมสยาม : การพัฒนาและการแตกสลายของสังคมไทยสมัยใหม่*. แปลโดย สุรนุช ธงศิลา. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง, 2545.
- “ปัจจุบันและอนาคตของกรรมกรไทย.” *มติชนรายวัน*, 30 เมษายน 2525.
- ป. กรุงเทพฯ. “หนุ่มจีบสาว สาวจีบหนุ่ม.” *คู่สร้างคู่สม* 12, ฉ. 157 (กรกฎาคม 2534): 18-20.
- ปวีณา กุดแถลง. “มโนทัศน์ความเป็นหญิงและความเป็นชายในนิตยสารสตรีสาร พ.ศ. 2491-2539.” *วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ, ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 2561.
- ผู้หวังดี. “ดำรงตอบจดหมาย.” *คู่สร้างคู่สม* 10, ฉ. 112 (เมษายน 2532): 66.
- พัฒนา กิตติอาษา. *สุวิทย์อีสานใหม่*. กรุงเทพฯ: วิชาษา, 2557.
- ภัทรรัตน์ พันธุ์ประสิทธิ์. “‘รัก’ ในกระแสความเปลี่ยนแปลงของหนุ่มสาวชนบทไทยช่วงทศวรรษ 2520-2530.” *มนุษยศาสตร์สังคมศาสตร์ปริทัศน์* 2, ฉ. 1 (มกราคม-มิถุนายน, 2557): 47-74.
- แม็ก พระโขนง กรุงเทพฯ. “หนุ่มจีบสาว สาวจีบหนุ่ม.” *คู่สร้างคู่สม* 4, ฉ. 42 (มิถุนายน 2526): 18-20.
- รักเร่. “เรื่องจริงจากจดหมาย: เมื่อผู้หญิงจีบผู้ชาย.” *คู่สร้างคู่สม* 2, ฉ. 24 (ธันวาคม 2524): 9-10.
- ล. คนอาภัพ. “ผิวเมียละเอียดใจ.” *คู่สร้างคู่สม* 9, ฉ. 99 (มีนาคม 2531): 20-22.
- ลำยอง กรุงเทพฯ. “เรื่องจริงที่ผู้อ่านส่งมา.” *คู่สร้างคู่สม* 4, ฉ. 43 (กรกฎาคม 2526): 27-29.
- ว. กรุงเทพฯ. “หนุ่มจีบสาว สาวจีบหนุ่ม.” *คู่สร้างคู่สม* 12, ฉ. 149 (มีนาคม 2534): 13-15.
- ว. จังหวัดหนึ่งในภาคอีสาน. “ผิวเมียละเอียดใจ.” *คู่สร้างคู่สม* 7, ฉ. 84 (ธันวาคม 2529): 76-78.
- วาณิช จรุงกิจอนันต์. *วรรณคดีชายหนุ่ม*. กรุงเทพฯ: บุรพาสาน, 2528.
- วาสนา คลองสาน กรุงเทพฯ. “หนุ่มจีบสาว สาวจีบหนุ่ม.” *คู่สร้างคู่สม* 1, ฉ. 9 (กันยายน 2523): 17-19.
- ศรีบูรพา. *ข้างหลังภาพ*. พิมพ์ครั้งที่ 46. นนทบุรี: ดอกหญ้า, 2555.
- ส. กรุงเทพฯ. “หนุ่มจีบสาว สาวจีบหนุ่ม.” *คู่สร้างคู่สม* 11, ฉ. 136 (สิงหาคม 2533): 16-18.

ส. บ้านหม้อ กรุงเทพฯ. “หนุ่มจีบสาว สาวจีบหนุ่ม.” *คู่สร้างคู่สม* 12, ฉ. 153 (พฤษภาคม 2534): 17-19.

ส. เมืองบั้งไฟ. “หนุ่มจีบสาว สาวจีบหนุ่ม.” *คู่สร้างคู่สม* 11, ฉ. 129 (พฤษภาคม 2533): 16-18.

สมพงศ์ อาษาภิ. “‘เมือง’ กับ ‘ชนบท’ และ ‘ความรู้สึกของคนใช้แรง’ ในเพลงลูกทุ่งอีสานร่วมสมัย: กรณีศึกษาผลงานเพลงของไมค์ ภิรมย์พร.” ใน *ร่าง แรง อารมณ์: ความรู้สึกในสังคมร่วมสมัย*, บรรณาธิการโดย วสันต์ ปัญญาแก้ว, 41-84. เชียงใหม่: ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2562.

สมิทธิ ถนอมศาสนะ. “การเปลี่ยนแปลงทางความคิดของชนชั้นกลางไทยกับ “เรื่องอ่านเล่น” ไทยสมัยใหม่ ทศวรรษ 2460 - ทศวรรษ 2480.” *วิทยานิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต*, สาขาประวัติศาสตร์ ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2558.

สายชล สัตยานุรักษ์. “‘ชีวิตและครอบครัวของผู้หญิงชนชั้นกลางไทย’ กับ ‘ความทุกข์ทนทางอารมณ์ความรู้สึก’ และการก่อตัวของระบอบอารมณ์ความรู้สึกใหม่.” *มนุษยศาสตร์สาร* 22, ฉ. 3 (กันยายน-ธันวาคม 2564): 188-212.

สายนที. “เรื่องจริงจากผู้อ่าน.” *คู่สร้างคู่สม* 7, ฉ. 77 (พฤษภาคม 2529): 27-29.

สาวใต้รักจริงทั้งจริง. “หนุ่มจีบสาว สาวจีบหนุ่ม.” *คู่สร้างคู่สม* 12, ฉ. 246 (มีนาคม 2538): 16-18.

สาวบุรีรัมย์ซำใจ. “หนุ่มจีบสาว สาวจีบหนุ่ม.” *คู่สร้างคู่สม* 9, ฉ. 99 (มีนาคม 2531): 69-71.

สาวอีสาน กลางกรุง. “เรื่องจริงจากผู้อ่าน.” *คู่สร้างคู่สม* 7, ฉ. 80 (สิงหาคม 2529): 34-36.

สุวิทย์ รุ่งวิสัย. “หลบนอนกันก่อนแต่งงาน ทักษะของหนุ่มสาวไทย พ.ศ.นี้.” *คู่สร้างคู่สม* 10, ฉ. 115 (กรกฎาคม 2532): 18-19.

หญิง ลาดพร้าว กรุงเทพมหานคร. “หนุ่มจีบสาว สาวจีบหนุ่ม.” *คู่สร้างคู่สม* 4, ฉ. 37 (มกราคม 2526): 11-13.

หนูฝาแฝด ป.6 สาวเชียงราย. “เรื่องจริงจากผู้อ่าน.” *คู่สร้างคู่สม* 9, ฉ. 99 (มีนาคม 2531): 33-34.

อ. จ.ขอนแก่น. “หนุ่มจีบสาว สาวจีบหนุ่ม.” *คู่สร้างคู่สม* 11, ฉ. 136 (สิงหาคม 2533): 16-18.

อ. บางเขน กรุงเทพฯ. “หนุ่มจีบสาว สาวจีบหนุ่ม.” *คู่สร้างคู่สม* 12, ฉ. 154 (พฤษภาคม 2534): 22-24.

อ. สาวอีสาน. “หนุ่มจีบสาว สาวจีบหนุ่ม.” *คู่สร้างคู่สม* 10, ฉ. 115 (กรกฎาคม 2532): 20-22.

อนงค์ จ.ร้อยเอ็ด. “หนุ่มจีบสาว สาวจีบหนุ่ม.” *คู่สร้างคู่สม* 3, ฉ. 25 (มกราคม 2525): 24-26.

อภิสิทธิ์ ปานอิน. *ด้วยเธอส่วนก็คือคน: กรรมกร โสเภณี วิัยรุ่น และคนขายขอบในภาพยนตร์ไทย*. กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2566.

อินสม. “เรื่องจริงที่ท่านผู้อ่านส่งมา.” *คู่สร้างคู่สม* 3, ฉ. 26 (กุมภาพันธ์ 2525): 33-34.

- เอื้อ บางปะกอก กทม. “หนุ่มจีบสาว สาวจีบหนุ่ม.” *คู่สร้างคู่สม* 12, ฉ. 144 (มกราคม 2534): 29-31.
- เอื้องดอย แห่งลานนา. “หนุ่มจีบสาว สาวจีบหนุ่ม.” *คู่สร้างคู่สม* 8, ฉ. 93 (กันยายน 2530): 21-23.
- Alberti, Fay Bound. *A Biography of Loneliness: The History of an Emotion*. Oxford: Oxford University Press, 2019.
- Barclay, Katie, Elaine Chalus, and Deborah Simonton (eds.). *The Routledge History of Loneliness*. Oxford and New York: Routledge, 2023.
- Barthes, Roland. *A Lover's Discourse: Fragments*. trans. Richard Howard. New York: Hill and Wang, 1978.
- Benjamin, Walter. *Charles Baudelaire: A Lyric Poet in the Era of High Capitalism*. Translated by Harry Zohn. London and New York: Verso, 2023.
- Benjamin, Walter. *Illuminations: Essays and Reflections*. Translated by Harry Zohn. Edited by Hannah Arendt. Boston and New York: Schocken Books, 1969.
- Bumroongsook, Sumalee. *Love and Marriage: Mate Selection in Twentieth-Century Central Thailand*. Bangkok: Chulalongkorn University Press, 1995.
- Carrington, Tyler. *Love at Last Sight: Dating, Intimacy, and Risk in Turn-of-the-Century Berlin*. Oxford: Oxford University Press, 2019.
- Chalernpow Koanantakool, Paritta, and Marc Askew. *Urban Life and Urban People in Transition*. Bangkok: TDRI, 1993.
- Coontz, Stephanie. *Marriage, A History: How Love Conquered Marriage*. London and New York: Penguin Books, 2005.
- Cullen, Niamh. *Love, Honour, and Jealousy: An Intimate History of the Italian Economic Miracle*. Oxford: Oxford University Press, 2019.
- Darnton, Robert. “Readers Respond to Rousseau: The Fabrication of Romantic Sensitivity.” In *The Great Cat Massacre and Other Episodes in French Cultural History*, 215-256. New York: Basic Books, 1984.
- Durkheim, Émile. *The Elementary Forms of the Religious Life*. Translated by K. E. Fields. New York: Free Press, 1966.
- Epstein, Pamela. “Advertising for Love: Matrimonial Advertisements and Public Courtship.” In *Doing Emotions History*, Edited by Susan J. Matt, 120-139. Chicago: University of Illinois Press, 2013.

- Giddens, Anthony. *The Transformation of Intimacy: Sexuality, Love and Eroticism in Modern Societies*. Cambridge: Polity Press, 1993.
- Israngura Na Ayudhya, Tul. "Men in the Family: Constructions and Performance of Masculinity in England, c.1700-1820." PhD diss., University of London, 2014.
- Lystra, Karen. *Love and the Working Class: The Inner Worlds of Nineteenth-Century Americans*. New York and Oxford: Oxford University Press, 2024.
- Lystra, Karen. *Searching the Heart: Women, Men, and Romantic Love in Nineteenth-Century America*. New York and Oxford: Oxford University Press, 1989.
- Nelson, Elizabeth White. *Market Sentiments: Middle-Class Market Culture in Nineteenth-Century America*. Washington, D.C.: Smithsonian Books, 2004.
- Poungsomlee, Anuchat, and Helen Ross. *Impacts of Modernization and Urbanization in Bangkok: An Integrative Ecological and Biosocial Study*. Australia: Centre for Resource and Environmental Studies Australian National University, 1992.
- Prestel, Joseph Ben. *Emotional Cities: Debates on Urban Change in Berlin and Cairo, 1860-1919*. Oxford: Oxford University Press, 2017.
- Rosenwein, Barbara H. "Worrying about Emotions in History." *American Historical Review* 107, no. 3 (June 2002): 821-845.
- Rosenwein, Barbara H., and Riccardo Cristiani, *What Is the History of Emotions?* Cambridge: Polity Press, 2018.
- Rosenwein, Barbara H. *Emotional Communities in the Early Middle Ages*. Ithaca: Cornell University Press, 2006.
- Rosenwein, Barbara H. *Love: A History in Five Fantasies*. Cambridge: Polity Press, 2022.
- Scott, Joan W. "The Evidence of Experience." *Critical Inquiry* 17, no. 4 (Summer 1991): 773-797.
- Seeman, Melvin. "On the Meaning of Alienation." *American Sociological Review* 24, no. 6 (1959): 783-791.
- Simmel, Georg. "The Metropolis and Mental Life (1903)." In *The Blackwell City Reader*, edited by Gary Bridge and Sophie Watson, 11-19. Oxford and Malden, MA: Wiley-Blackwell, 2002.
- Vickery, Amanda. *The Gentleman's Daughter: Women's Lives in Georgian England*. New Haven and London: Yale University Press, 1998.
- Zeldin, Theodore. *An Intimate History of Humanity*. London: Vintage, 1995.